

Turo Harttola

”LEIPÄJONOSSA ON TUNNELMAA”
Millaisia osallisuuden kokemuksia tapahtuu leipä-
jonossa?

Opinnäytetyö
Sosionomi

2019

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä/Tekijät	Tutkinto	Aika
Turo Harttola	Sosionomi (AMK)	Lokakuu 2019
Opinnäytetyön nimi		58 sivua 13 liitesivua
Leipäjonossa on tunnelmaa – millaisia osallisuuden kokemuksia tapahtuu leipäjonossa		
Toimeksiantaja		
ViaDia Mikkeli ry		
Ohjaaja		
Mauno Saksio		
Tiivistelmä		
<p>Leipäjonot ovat kuuluneet suomalaiseen hyvinvointiyhteiskuntaan 1990-luvun alussa olleen laman aiheuttaneen työttömyyden ja siitä seuranneen huono-osaisuuden kasaantumisen seurauksena. Ilmiötä on tutkittu Suomessa lähivuosina laajalti. Tutkimusotteena on usein käytetty määrällistä eli kvantitatiivista menetelmää tiedon hankinnassa. Tässä opinnäytetyössä käytettiin laadullista eli kvalitatiivista menetelmää. Tavoite oli löytää vastauksia osallisuuden sekä vertaisuuden kokemuksista leipäjonossa. Tavoitteisiin kuului myös asiakkaan äänen kautta tuntemuksien esille tuominen toiminnan kehittämisen puolesta sosiaalialan näkökulmasta.</p> <p>Opinnäytetyössä käytettiin etnografista tutkimusotetta, joka soveltuu hyvin tutkijan ollessa mukana tutkittavan ilmiön kulttuurissa ja arjessa. Tutkimusote oli luonnollinen valinta aineistonkeruun kannalta. Opinnäytetyön aineiston keruu tapahtui kahdella eri menetelmällä. Se sisälsi viisi teemahaastattelua sekä havainnoimista asiakastilanteissa kahden kuukauden aikana. Havainnoimistilanteet muuttuivat kerroittain ja havainnoinnin kohteet vaihtuivat satunnaisesti. Haastateltavat valikoituivat ruoka-avussa valtakunnallisesti tutkitusti todetun ikäjakauman perusteella.</p> <p>Tulosten perusteella voidaan todeta leipäjonossa kävijöiden osallisuuden ja vertaisuuden kokemusten merkityksellisyyttä heidän elämässään. Ruoka ja sosiaaliset kohtaamiset ovat usein hyvinvoinnin kokemuksen taustalla. Leipäjonossa kävijät ovat siellä oman arkensa äärellä.</p> <p>Opinnäytetyön tuloksia voi hyödyntää haluttaessa kasvattaa sosiaalialan tietämystä marginaalissa olevan ihmisryhmän näkökulmasta kerrottuna. Saatua tietoa voi olla taustalla yhtenä näkökulmana kehittämiselle tulevaisuudessa. Leipäjonot voivat myös jäädä vakiintuneeksi apumuodoksi, jonka sisällöllistä toimintaa voidaan myös tarkastella tämän opinnäytetyön tulosten valossa.</p>		
Asiasanat		
osallisuus, vertaissuhteet, leipäjono, laadullinen tutkimus, etnografia		

Author	Degree	Time
Turo Harttola	Bachelor of Social Science	October 2019
Thesis title Atmosphere of the Breadline – What kind of Experiences of the Participation take place in the Breadline?		58 pages 13 pages of appendices
Commissioned by ViaDia Mikkeli ry		
Supervisor Mauno Saksio, senior teacher		
Abstract <p>The breadlines have belonged to the Finnish affluent society because of the accumulating of the unemployment which caused the depression in the early 1990's and of the poverty which has followed from it. The phenomenon has been studied widely in Finland during the past few years. Quantitative method has often been used as a study approach in the acquisition of the information. In this bachelor's thesis, a qualitative method was used. The objective was to find answers participation and from the wellbeing experiences in the breadline. The objectives also included the bringing of feelings forth through the customer's voice for the developing of the operation, from the point of view of the social services.</p> <p>In this bachelor's thesis an ethnographic study approach which will apply well when the researcher takes part in the culture and workday of the phenomenon to be examined was used. The study extract was a natural choice for the material collection. The collecting of the material of the dissertation was performed in two ways. It contained five theme interviews and observations for two months in the customer situations. The observing situations changed by day and the subjects of the observation occasionally changed. The interviewees were nationally selected in the food help on the basis of the age distribution that was made study before.</p> <p>Based on the results the significance of the experiences of the visitors' part and comparison relations can be stated in the breadline in their life. In the background of the experience, the welfare is often food and social meetings. The visitors will be there by their own everyday living in the breadline.</p> <p>The results of the study can be utilised when one wants to expand the knowledge of the social services from the point of view of the group of people in the margin broken. The received information can be a part of the frame there in the future from the quarter of the government to developing of the form of the directed part. The breadlines can also remain an established help. The operation of which can be examined based on this bachelor's thesis.</p>		
Keywords participation, peer support, breadline, qualitative methods, ethnography		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	7
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	9
2.1	Osallisuuden laaja skaala.....	9
2.2	Vertaissuhteet hyvinvoinnin rakentajina.....	11
2.3	Leipäjono-ilmiö yhteiskunnassa.....	13
2.4	ViaDia Mikkeli ry:n ruoka-apu.....	16
3	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	17
4	ETNOGRAFINEN TUTKIMUSOTE.....	19
4.1	Havainnoiminen aineistonkeruumenetelmänä.....	20
4.2	Havainnoinnin toteuttaminen opinnäytetyössä.....	21
4.3	Teemahaastattelu ja sen toteutus.....	23
5	AINEISTON ANALYYSI.....	25
5.1	Havainnoinnin analyysi.....	25
5.2	Teemahaastatteluiden analyysi.....	27
6	OPINNÄYTETYÖN TULOKSET.....	29
6.1	Leipäjonoon päätyksen taustaa.....	29
6.2	Alkuvaiheen tunnelmia leipäjonosta.....	30
6.3	Leipäjonosta hyvinvointia.....	31
6.4	Leipäjono on sosiaalinen tapahtumakenttä.....	32
6.4.1	Vertaissuhteet kokoavana tekijänä.....	33
6.4.2	Osallisuuden kokemuksia leipäjonossa.....	34
6.4.3	Oikeudenmukaisuus, tasa-arvoisuus ja säännöt.....	36
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA TULOSTEN TARKASTELU.....	39
8	POHDINTA.....	45
8.1	Eettisyys ja luotettavuus.....	48
8.2	Jatkotutkimusaiheet.....	51
	LÄHTEET.....	53

LIITTEET

Liite 1. Kuvaluettelo

Liite 2. Haastattelukaavake

Liite 3. Pelkistettyjen ilmaisujen listaus

Liite 4. Aineiston klusterointi

Liite 5. Aineiston abstrahointi

Liite 6. Sopimus opinnäytetyöstä

KUVALUETTELO

Kuva 1. Leipäjonoon päätymiseen vaikuttavia tekijöitä (Ohisalo & Laihiala 2014).....	15
Kuva 2. Prosessin eteneminen havainnoista raakahavainnoiksi.....	26
Kuva 3. ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonon kahvilatila	35
Kuva 4. ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonon säännöt ilmoitustaululla	37
Kuva 5. Opinnäytetyön kiteytetty tulos	44
Kuva 6. Opinnäytetyön aikataulu ajalle 1.9.2019–30.11.2019	45

1 JOHDANTO

*Leipäjonossa on tunnelmaa.
Leipäjonossa et kuule montaa tarinaa.
Sateessa kohtaat suomalaisen unelman,
kengänpohjat pitää hiljaista narinaa.*

(Miljoona 2007.)

Jäin opintovapaalle työelämästä syyskuussa 2018 siirtyäkseni opiskelijaksi Kaakkois-Suomen ammattikorkeakouluun sosionomiopintoihin. Tässä tilanteessa tuloni pienenevät lähes puolella. Toimeentuloni turvatakseni päädyin ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonoon. Tutustuin syksyn aikana sosionomiopiskeluni kautta ViaDia Pieksämäki ry:n leipäjonotoimintaan *Kehittäminen ja johtaminen* -harjoittelun aikana. Harjoittelun tein KSK Kuntoutuspalvelut-yhtiössä (KSK Kuntoutuspalvelut 2019). Tarkoituksena oli suunnitella yhteistyötä toimijoiden välillä. Syyskuussa 2018 olin matkalla ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonoon ensimmäistä kertaa tuttavani kanssa. Hän kertoi matkalla kielteisistä ja epäoikeudenmukaisista kokemuksistaan. Hänen kertomuksensa herättivät kiinnostukseni ilmiöön: ”miksi? Voisiko asialle tehdä jotain?”. Leipäjono-ilmiö, huonosisuus ja köyhyys ovat yhteiskunnallisia ongelmia, joista voi opinnäytetyön avulla nostaa esille yksilön ääntä, sillä asioita, joita ei sanota ääneen, ei ole olemassa.

Kielteinen ilmiön kuvaaminen myös julkisuudessa herätti mielenkiintoni pohtia osallisuutta, ajatuksena yhden sosiaalialan kentän hyvinvoinnin edistämisen puolesta. Ilmiö on tällä hetkellä hyvin ajankohtainen ja jopa muodikkaasti esillä eri medioissa. Incoronaton (2018) mukaan presidentti Sauli Niinistö kertoo jopa satojen tuhansien ihmisten ahdingon tulojen jäädessä alle kohtuullisen. Tämä johtaa Niinistön mukaan ihmisten tukeutumisen leipäjonoihin. Niinistön mielestä ruoka-avun ei tulisi olla hyväntekeväisyyden varassa. Haapasen (2017, 10) mukaan Iso-Britanniassa ruoka-apuun tulee jaettavaa tavaraa suoraan myös suoraan tuotantolinjoilta, kun taas jaettava ruoka Suomessa on pääosin peräisin kauppojen poistoista.

Suomen perustuslain (11.6.1999/731) §19 mukaan jokaisella on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon, jollei sitä itse kykene hankkimaan.

Lailla taataan perustoimeentulo mm. työttömyyden ja sairauden varalta. Ohi-salo ja Laihiala (2014b, 107–108) puhuvat *vuotavasta hyvinvointivaltion pohjasta*, jota leipäjonossa käyvät tilkitsevät ruoka-avun turvin. Juho Saari (2015, 215) pohtii teoksessaan *Huono-osaiset* suomalaisen julkisen vallan toimia 2000-luvulla, erityisesti vuosina 2011–2015, jolloin tulonsiirroilla ja palveluilla muodostettiin köyhyyspolitiikan ydin. Sen tulokset jäivät hänen mukaansa laihoksi mm. resurssien vähäisyyden takia. Leipäjonon-ilmioistä Ohi-salo ym. (2014a, 81–86) nostavat esiin yhteiskunnallisen häpeän stigman, jota mm. Hurstin vuosittaiset Joulujuhla ja Köyhien Linnajuhla ilmentävät vähävaraisille ja huono-osaisille suunnattuina osallistavina tapahtumina (Hurstinapu 2019). Pelle Miljoonan (2007) lyriikassa mainitaan leipäjonon vähälukuiset tarinat. Tarkoittaako se ihmisten vähäistä kommunikointia keskenään vai kiteytyykö leipäjonon tarinat samankaltaisiksi sisällöltään? Ainakaan sateessa ei ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonossa tarvitse jonottaa, tarjolla on lämmin ja tiivistunnelmainen sisätila. Suomalaisessa unelmassa kengänpohjat kuitenkin pitää hiljaista narinaa.

Opinnäytetyön toteutus kokonaisuudessaan ajoittuu vuodelle 2019. Se on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus asiakkaiden osallisuuden kokemisesta ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonossa tapahtuvien kohtaamisten ja tapahtumien välityksellä. Kiinnostuksen kohteenani, ammatillisesta näkökulmasta, on tuoda esiin ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonon asiakkaiden osallisuuden kokemusten tekijöitä heidän itsensä kertomana. Tuntemisen ja kokemisen mittaaminen on haastavaa, joten tuon teorian ohjaamana esille aineistosta tapahtumia ja tekijöitä, joista löytyy sen perusteella vastauksia tutkimuskysymyksiin.

Tutkimus tehdään etnografisella tutkimusotteella, joka sopii teemahaastatteluksi ja piilohavainnoinniksi valittuihin aineiston keruumenetelmiin kenttäolosuhteissa. Kvalitatiivinen tutkimus sopii tutkimuksiin, joiden tulokset eivät perustu tilastoihin tai mitattuun merkitykseen. Se on oiva väline, jos halutaan tutkia kulttuurillisia ilmentymiä tai ihmisten elämän kokemuksia tai kokemuksellisuutta, tunteita, käyttäytymistä (Strauss & Corbin 1998, 10–11). Heidän mukaansa kvalitatiivinen tutkimus valikoituu menetelmäksi myös tutkijan oman kokemuksentän ja orientaation kautta. Minua kiinnostaa asiakkaiden keskinäinen vuorovaikutus ja fyysinen sijoittuminen päiväkeskuksen kahvilatilassa aamupalalla, missä kohtaamiset ja vuorovaikutus tapahtuvat, ennen varsinaista

leipäjonossa jonottamista. Opinnäytetyössäni tutkin osallisuuden ilmenemistä ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonossa. Tutkimuksessani kysytään: *millaisia osallisuuden kokemuksia tapahtuu leipäjonossa?*

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tutkin leipäjonon asiakkaiden kokemuksia teorialähtöisesti määriteltyjen käsitteiden ohjaamana. Osallisuuden määrittelyn pohjateoriaksi valikoitui Erik Allardtin (1976) määrittelemä käsitys yleisistä hyvinvoinnin ulottuvuuksista teoksessa *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Vertaissuhteiden (vertais-alkuiset käsitteet) määrittelyssä tässä opinnäytetyössä on tukeuduttu käsitteen avaamiseen sen pääasiallisen käytön reuna-alueilta, kuten terveydenhuollon piirissä. Osallisuuden tunne ja vertaissuhteiden kokeminen leipäjonossa oli monitahoinen tapahtumien ja eri tekijöiden summa. Opinnäytetyössä käytettiin myös muita osallisuuden käsitteen erilaisia tulkintoja teoriasta poimittuna sen tukena sekä huomioitiin nykyaikaan sovitettuna. Tutkimuksen keskeiset käsitteet ovat osallisuus ja vertaissuhde sekä leipäjono kontekstina ViaDia Mikkeli ry:n leipäjono Moisioin päiväkeskuksessa. Opinnäytetyön keskipiste on leipäjono ja sen asiakkaat.

2.1 Osallisuuden laaja skaala

Osallisuutta on määritelty lukuisilla eri sanoilla. Niiden perusteella voidaan tulkita käsitettä ja sovittaa se kyseessä olevaan kontekstiin. Tuon esille tämän opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä mielestäni sosiaalialan kenttään sopivia määritelmiä ja tulkintoja, joiden kautta voi lähestyä tämän opinnäytetyön sisältöä.

Hyödynsin Erik Allardtin (1976, 32-49) kuuluisaa neliosaista hyvinvointiteoriaa teoksesta *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*: *having* (elintaso), *loving* (yhteisyyssuhteet), *being* (itsensä toteuttaminen) ja *doing* (tekeminen). Allardt on määritellyt hyvinvointia esittämällä käsitteitä ihmisen hyvinvointiin nojautuvien perustarpeiden kautta. Hänen jäsentämänsä hyvinvoinnin elementit *having*, *loving*, *being*, *doing* ovat tunnistettavissa myös leipäjonon asiakkaiden kulttuurissa. *Having* merkitsee toimeentuloa, työllisyyttä ja terveyttä eli tarvittavia toiminta resursseja. *Loving* liittyy perheeseen, sukuun, ystäviin ja yhteisöihin. Hänen

mukaansa kyse on yhteisyydestä, joka tarvitsee symmetrisiä suhteita. Yhteisyys resurssina auttaa toteuttamaan muita arvoja. *Being* kuvaa tarvetta kuulua suurempaan kokonaisuuteen, kuten työelämään tai yhteiskuntaan. Ohisalo (Sininauhaliitto 2018) nostaa hyvinvoinnin yhteen sitovana tekijänä termin *doing*. Hyvinvointiarvojen osatekijänä on arvonanto, jolla ihminen voi määrittellä sosiaalisen asemansa. Allardtin mukaan jokainen ihminen kaipaa kunnioitusta. Laajana tekijänä hyvinvoinnin taustalla on itsensä toteuttaminen ja persoonallisuuden kehittäminen, joiden mittaaminen ei ole helppo toteuttaa (Allardt 1976, 32–48.) Raivio ja Karjalainen (2013, 16) määrittävät huono-osaisuuden ja hyvinvoinnin suhdetta Allardtin teorian mukaan.

Salosen (2012, 142) mukaan teoksessa *Yhteyksien kirja* ihmisen huolenpidon piirin rajoittuvan omaan arkeen ja omaan terveyteen tai omaan lähipiiriin. Hän kuvaa ihmisten yksilökeskeisyyden syrjäyttävän yhteisöllisyyden. Tämä aiheuttaa keskinäistä kilpailua. Kilpailuasetelma ruoasta leipäjonossa oli tutkimukseni alkuperäinen kiinnostukseni lähtökohta, ystävältäni kuulemani tarinan perusteella. Näen tässä yhteyden eriarvoisuudesta seuranneeseen osallisuuden tunteen häviämisestä. Salosen mukaan tällaiset seikat johtavat ihmissuhteiden välineellistymiseen, jolloin elämän ydin uhkaa murentua. Osallisuuden puute on yhteydessä elämän merkityksellisyyden vähentymiseen ja syrjäytymisen riskiin. Yksilön kukoistaminen perustuu osallisuuden kokemiseen. Salosen mukaan perustarpeiden tyydyttämisen jälkeen elämän merkityksellinen kokeminen ei enää riipu uusista tavaroista vaan ihmisten toisiltaan saamasta voimasta. Voimaannuttavaan yhteenkuulumiseen tarvitaan aikaa ja mahdollisuus kohdata toinen ihminen. Kiinnostukseni kohteeni syveni, millaista osallisuutta leipäjonon ympärille tiivistyy ja onko perustarpeen mahdollisen tyydyttämisen rinnalla tilaa tai tilaisuuksia osallisuuden tunteen kokemiselle.

Teoksessa *Käytäntötutkimuksen taito* tarkastellaan vuorovaikutussuhteiden tutkimisesta sosiaalityössä. Aikuissosiaalityö jalkautui toimiston aulaan, johon perustettiin kahvila tutkimuksen tekoa varten. Asiakkaat kokivat kokeilun positiivisesti. Asiakkaat toivoivat aulaan kahvitarjoilua ja mahdollisuutta keskustella omista asioista siellä työntekijän kanssa. Aulatilaa (kahvilaa) pidettiin myös stressivapaampana tilana työskennellä. Kahvila koettiin paikaksi, jossa vietetään aikaa, kohdataan muita ihmisiä ja ylläpidetään sosiaalisia suhteita.

(Muurinen & Lovio 2016, 140–143.) Leemannin ym. (2018, 37) mukaan luottamus synnyttää osallisuutta ja osallisuus luottamusta. Huomio on mielestäni olennainen sosiaalialalla kohtaamisten myönteisen kehityksen kannalta.

Mäkisalo-Ropponen (2016, 16) määrittelee osallisuuden ja osallistumisen käsitteitä ammattikielen, kansalaisnäkökulman sekä abstraktimpien käsitteiden pohjalta. Hänen mukaansa osallistuminen ja osallisuus sekoittuvat ammattihenkilöiden ammattikielessä samoiksi käsitteiksi. Sosiaali- ja terveystoimessa osallistuminen tarkoittaa määritellyissä tilanteissa, muiden määrittelemänä mukanaoloa. Osallistuminen liittyy kansalaisten oikeuksiin ja velvollisuuksiin olla mukana itseään ja lähipiiriään koskevissa asioissa. Osallisuuteen liittyy myös abstraktimpia käsitteitä, joita hän avaa rakentuvien tekijöiden mahdollisuuksina.

Niiranen-Linkama ja Kuru (2014, 14) kuvaavat osallisuuden käsitettä yksilön kokemuksena osallisuudesta, joka on aina kytköksissä myös yksilön ihmiskäsitykseen, henkilökohtaiseen arkeen ja identiteettiin. Se voidaan nähdä omaehtoisena ja omakohtaisena kuulumisena johonkin, esimerkiksi leipäjonoon. Se on kuulumista johonkin ja mukana olemisen tunnetta, mikä rakentuu osallistumisen, vaikuttamisen ja toiminnan kautta. Osallisuus muodostuu tunneperäisesti, tuen ja arvostuksen kokemuksista, se pohjautuu yhteenkuuluvuuden tunteeseen sekä jäsenyydestä yhteisöön ja yhteiskuntaan. Isola (2017, 2) määrittelee osallisuutta kuulumisena kokonaisuuteen, jossa voi liittyä hyvinvoinnin lähteisiin ja merkityksellisyyttä lisääviin vuorovaikutus suhteisiin. Osallisuus on yhteisöllisyyttä; yhteisöön kuuluminen luo turvallisuuden tunnetta, tunnetta, että kuuluu johonkin yhteisöön ja voi osallistua sen toimintaan aktiivisena toimijana (European Youth Portal 2013).

2.2 Vertaissuhteet hyvinvoinnin rakentajina

Vertaissuhde on liikkuva tekijä. Se on myös abstrakti käsite, mikä liimautuu usein osallisuuteen. Vertaissuhde, vertaistuki ja vertaistoiminta ovat usein ymmärrettävissä samalla tavalla, sillä niitä käytetään samassa yhteydessä. Vertaisuus liittyy ihmisten välisiin suhteisiin ja toimintaan. Vertaistoiminta on käsitteenä vertaistukea laajempi. Se käsittää toiminnan, mitä vertaistukeen sisältyy. Vertaistuki on vapaaehtoisuuteen perustuvaa omaehtoista toimintaa,

jossa vertaissuhteet toimivat omaksi ja toistensa hyväksi. Vertaissuhteet muodostuvat monissa eri elämäntilanteissa ja tapahtumissa ihmisten ja yhteisöjen kesken. Ihmisten samankaltaiset elämäntilanteet ja kokemukset edistävät vertaisuutta yhdistäviä tekijöitä ja tapahtumia, joissa vertaistukea voidaan tarvita. Vertaissuhde voi syntyä esimerkiksi työelämässä, opiskelussa ja harrastuksissa tai elämän kriisitilanteissa. Vertaissuhde on myös keskinäistä asiantuntijuutta, mikä koetaan voimavarana, tasa-arvona ja yhdenvertaisuutena. Vertaissuhteisiin liittyy keskinäinen tuki ja tukiverkosto; minulta sinulle ja sinulta minulle sekä meiltä meille. (Mikkonen & Saarinen 2018, luku 2.) Tässä opinäytetyössä sana *vertaissuhde* nousi käyttökelpoiseksi ja yleisesti käytettäväksi käsitteeksi.

Tasavertaisuutta korostavat vertaisryhmät muodostuvat samassa elämäntilanteessa olevista ihmisistä. Näissä ryhmissä korostuvat vastavuoroisuus sekä omien kokemusten, tiedon ja tunteiden jakaminen, joiden avulla jäsenet saavat vertaisiltaan välineitä ongelmiansa ratkaisuun tai elämäntilanteeseensa. Vertaisryhmä voi toimia myös ryhmän jäsenten identiteetin vahvistajina. Vertaistuelle tyypillistä on suvaitsevaisuus, luottamuksellisuus, tuttuus ja rentous. (Mäkisalo-Ropponen 2016, 19). Leipäjonosta on muodostunut osalle ihmisistä sosiaalisen kohtaamisen paikka: yli puolet ruoka-avussa käyvistä pitää muiden ihmisten tapaamista tärkeänä siellä käydessään. Lisäksi ruoka-apu on monelle merkityksellinen vapaaehtoistyön ja vertaistuen paikka ja joistakin autettavista on ajan saatossa jopa tullut itse avuntarjoajia (Ohisalo & Laihiala 2014c, 99.)

Tuomaala (2015) kirjoittaa huomaavaisuuden ihmissuhteita hoitavasta ominaisuudesta. Huomaavaisuuteen kuuluu tervehtiminen ja se luo hyvää ilmapiiriä. Se tuo myös toiselle kokemuksen arvokkuudesta ja vahvistaa hyvinvointia. Tasavertainen suhtautuminen kanssaihmiisiin on keskeinen huomaavaisuuden edellytys. Kohteliaisuus ja hyvien tapojen noudattaminen ihmissuhteissa vahvistaa yhteenkuuluvuutta ja ylläpitää hyvän kierteen jatkuvuutta Tuomaalan (2015) mukaan. Positiivinen riippuvuus kasvattaa yhteenkuulumisen tunnetta ja antaa mahdollisuuden kokea turvallisuuden tunnetta uuden oppimisen lisäksi. Myönteiset kokemukset edistävät yhteenkuuluvuuden tunnetta. Ryhmä hyväksyy jäsenensä ja antaa mahdollisuuden jokaiselle kehittyä. Säännölli-

syys ja pitkäaikaisuus positiivisissa kokemuksissa esimerkiksi toistuvat kohtaamiset johtavat positiiviseen riippuvuuteen. (Mäkisalo-Ropponen 2016, 51.) Isola (2017, 2) korostaa vuorovaikutussuhteiden merkityksellisyyttä (ks. Ohsalo & Laihiala 2014, 83).

Ihalainen ja Kettunen (2016, 59) kirjoittavat vertaistuen hyödyistä. Heidän mukaansa häpeän voi unohtaa vertaisryhmässä. Samankaltaiset kokemukset ja samankaltaiset elämäntilanteet voivat kohtaamisissa tuoda helpotusta. Ongelmaan perustuvan vertaisryhmän jäsen tietää muiden ymmärtävän hänen tunteuksiaan. Dunderfelt (2011, 235) kuvaa vanhuuden vaiheissa olevan hyvän itsetuntemuksen lisäksi olla mukana toimivissa sosiaalisissa verkostoissa, joiden rakentumiseen tarvitaan usein myös ympäristön tukea.

Allardtin hyvinvointiteoriassa nousee esiin voimakkaasti vertaissuhteiden, vertaisryhmän merkitys. Vertaissuhteet liittyvät myös ystäviin ja yhteisöihin sekä ihmisen tarpeeseen kuulua johonkin ryhmään. Ryhmä pääsee toteuttamaan yhteisönä yksilön äänellä arvomaailmaansa. Turvallinen ryhmä on myös yhtenäinen. Laine (2005, 190–191) kirjoittaa ryhmän koheesiosta eli kiinteydestä. Sillä tarkoitetaan ryhmän kaikkien jäsenten kokemaa vetovoimaa ryhmää kohtaa. Kauppila (2000, 89–89) tulkitsee ryhmäkommunikaation kehittymistä ryhmän ihmisten kehittämän symboliikan ja viestien jakamisen kautta. Ryhmä tuottaa samanaikaisia symbolisia merkityksiä, joiden avulla he kommunikoivat ja saavat aikaan sosiaalista ymmärrystä. Ilman yhteistä kieltä merkityksien tuottaminen, vastaanottaminen ja niiden jakaminen jäävät vaillinaiseksi kokonaisuudeksi.

2.3 Leipäjono-ilmiö yhteiskunnassa

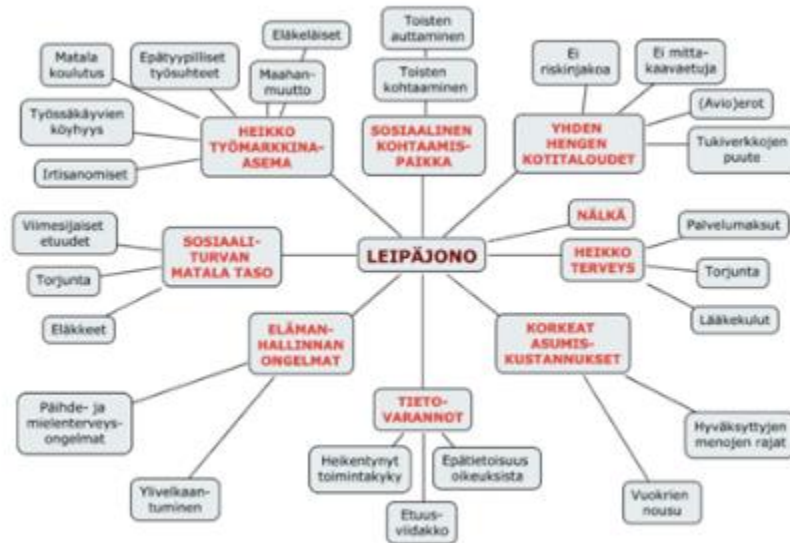
Yhteiskunnallisena ilmiönä leipäjono on varsin uusi apu Suomessa. Leipäjonoja syntyi Suomeen 1990-luvun alun laman seurauksena. Lama vei pohjan monen ihmisen taloudelta. Taloudellinen tilanne yhteiskunnassa heikkeni ja työttömyys kasvoi rajusti. Kun yhteiskunnalliset tukitoimet eivät riittäneet, moni joutui turvautumaan leipäjonoon. Ruoka-avusta alkoi muodostumaan yksi suomalaisen kansalaisyhteiskunnan tapa tukea heikommassa asemassa olevia. Suomi aloitti vuodesta 1995 vastaanottamaan EU:n ruoka-apua, jota jaetaan edelleen.

Ajan hengelle on ollut nykyisin tyypillistä esitellä julkisuudessa satojen metrien leipäonoja pääkaupunkiseudulla. Julkisuus on luonut leimaavan kuvan avun hakijoista. Opiskelijat ovat myös astuneet leipäjonoon, kun tukijärjestelmä ei riitä toimeentuloon (Kieksi 2019). Monille leipäonoissa kävijöille siitä on tullut heille toimeentulon perusta. Leipäonojen julkisuuskuva perustuu medioiden uutisiin ja luomaan mielikuvaan ilmiöstä: sinne ovat kerääntyneet huono-osaiset ja syrjäytyneet ihmiset (Siironen 2018). Juho Saari ottaa esille viime vuosina mediassa kehittyneen synkän julkisuuskuvan leipäonoista, sekä sen ympärillä olevasta keskustelusta sosiaalipummeista ja ansaitsevaisuudesta (Sini-nauhaliitto 2018). Ohisalo ym. (2014c, 99–100) mukaan Hänninen ym. (Hänninen ym. 2008, 12) toteavat suomalaisten ruoka-avun käyttäjien pärjäävän melko hyvin leipäjonon ansiosta. Ruoka-apu on ennaltaehkäisevää ja se apu-muotona tuo turvaa elämään. Ruoka-apu vastaa myös ihmisen tarpeisiin ja odotuksiin. Maria Ohisalo kirjoittaa havainnostaan suomalaisen ruoka-avussa käyvien ihmisten joukon kirjavuudesta. Hän mukaansa esille nostettava seikka on havainto suomalaisesta huono-osaisuudesta julkisen tulonsiirto- ja palvelu-järjestelmän katvealueilta.

Ohisalo ja Laihiala (2014a, 110) esittävät yhdeksän leipäjonoon päätymiseen vaikuttanutta keskeistä käsitettä (kuva 1):

- yhden hengen kotitaloudet
- nälkä
- heikko terveys
- korkeat asumiskustannukset
- tietovarannot
- elämänhallinnan ongelmat
- sosiaaliturvan matala taso
- heikko työmarkkina-asema
- sosiaalinen kohtaamispaikka.

Ohisalo ja Laihiala (2014a, 109–111) toteavat, ettei suomalaisesta yhteiskunnasta löydy tiettyä ryhmää, joka käy leipäjonossa, vaan kyse on laajasta, eritaivoilla huonommin pärjäävistä ihmisistä. Kävijät olivat heidän mukaansa usein iäkkäämpiä; eläkeläisiä ja työttömiä tai heidät oli lomautettu. Terveytensä ja hyvinvointinsa he kokivat muita heikommaksi. Huomattavan usein he asuivat yksin vuokralla. Suomalaisessa ruoka-avussa käyvät ihmiset ovat pääasiassa keski-ikäisiä ja iäkkäämpiä (Ohisalo 2014, 30.)

Kuva 1. Leipäjonoon päätyneiden vaikuttavia tekijöitä (Ohisalo & Laihiala 2014)

Hyvinvointivaltion vuotava pohja on pitänyt yllä tarvetta ruoka-avulle (Ohisalo & Laihiala 2014b, 107–108). Sinne ovat nykyään päätyneet myös työuransa tehneet eläkeläiset ja nyt keski-ikäiset henkilöt, mainitun laman aikana n. 20–30-vuotiaat.

Väitöskirjassa *Murusia hyvinvointivaltion pohjalla* pohditaan leivän symboliikkaa ja ruokalahjoituksia kestävän kehityksen näkökulmasta. Symboliikka leivästä kulkee lähelle hengellistä merkitystä ja sen ikään kuin vastinparina on ekologinen ajattelu luonnon näkökulmasta. Hän kuvaa ruokaa sanalla lahja, joka annetaan, saadaan ja siihen sisältyy valtasuhteet. Tässä kietoutuu kristillinen ajattelu, ekologisuus ja köyhyys (nöyryytys ja stigma). (Ohisalo 2017, 34). Ohisalo (2017, 36) esittää Maussin (1999) ajatuksen pohjalta leipäjono leipää lahjana, jolla on välineenä kolme merkitystä. Ensiksi se on askel sosiaalisen suhteen luomiselle. Toiseksi lahjan vastaanottaminen tarkoittaa sen hyväksymistä, mikä kolmantena vastavuoroisuutena kuvaa vastaanottajan rehellisyyttä. Lahja voi olla sosiaalinen, yhteisöjä vahvistava ja suhteita ylläpitävä palvelu.

2.4 ViaDia Mikkeli ry:n ruoka-apu

ViaDia Mikkeli ry:n perusajatuksena on palvella Jumalaa ja lähimmäisiä Suomessa ja ulkomailla. ViaDia Mikkeli ry on paikallisia toimijoita varten. Tavoitteena on luoda diakonista liikehdintää ja innostusta syntyy joka puolelle Suomeen. Suomen Vapaakirkko ja ViaDia Mikkeli ry on EU:n vähävaraisten avun toimenpideohjelman kumppanuusorganisaatio. Uusi toimenpideohjelma on voimassa vuoteen 2020 saakka. Tämän ohjelman toteutumisen Suomessa mahdollistaa lukuisa joukko vapaaehtoisia, seurakuntia ja kansalaisjärjestöjä (ViaDia 2018). Mikkeliässä toiminnassa on mukana myös kuntouttavassa työtoiminnassa mukana olevia henkilöitä ja hanketyöntekijöitä. Asiakkailta on mahdollisuus saada apua mm. hakemusten täyttämässä. Vähävaraisten avun näkyvin osa-alue on neljä kertaa viikoittain toteutuva ruoka-apu ViaDia Mikkeli ry:n Moisioin päiväkeskuksessa. ViaDia Mikkeli ry:n leipäjono järjestetään päiväkeskuksen kahvilassa, joka on tiivistunnelmainen tila, kun paikalla voi olla yli 100 asiakasta leipäjonossa. Leipäjonossa käyviä on keskimäärin 60–120 henkilöä päivässä. Alla ovat leipäjonon toimintaohjeet, perusajatus ja säännöt yleisesti. (Luvussa 6.5. Moisioin toimipisteen yleisellä ilmoitustaululla olevat ViaDia Mikkeli ry:n ruokajakoa koskevat säännöt asiakkaille.)

- Ruoka-apua jakavista pisteistä voi saada elintarvikkeita ilmaiseksi ja vastikkeetta tulemalle paikalle jakotilaisuuteen.
- Ruoka-apu on tarkoitettu välitöntä aineellista apua tarvitseville.
- Ruoka-apu on väliaikaista ja se on vain täydentämässä muita tukimuotoja.
- Toiminta on luottamuksellista.
- Ruoka-avun saamisen edellytyksenä ei ole seurakunnan tai jonkun määrätyn yhteisön jäsenyys tai osallistuminen sen toimintaan.
- Ruoka-avun saamisen ehdot ovat hyvin joustavat, kuitenkin niin, että väärinkäytösten välttämiseksi apu on tarkoitettu käytettäväksi vain saajan omassa taloudessa.
- Väärinkäytösten ilmetessä apu voidaan evätä määräajaksi. Avun epäminen tapahtuu ensin kahdeksi viikoksi, seuraavana on kuukauden porttikielto ja väärinkäytöksen jatkuessa porttikielto on lopullinen. ViaDian toiminta diakonisessa mielessä ei ole korostetun näkyvää, mutta mahdollisuus kohdata henkisyyttä tai saada hengellisen puolen keskusteluapua on mahdollista. Uskonnollisuus, eikä uskonto ole näkyvä, lukuun ottamatta päivittäisiä, vierailevien seurakuntien järjestämiä aamuhartauksia. (ViaDia 2018.)

Suurin osa ViaDia Mikkeli ry:n toimijoista on joko kuntouttavassa työtoiminnassa olevia henkilöitä tai vapaaehtoisia asiakkaita, jotka huolehtivat ruoka-

avun käytännön töistä kuten kahvilan, kirpputorin ja muiden palveluiden, kuten hieronta ja parturi ylläpidosta. Palvelut ovat ilmaisia tai niihin on liitetty vapaaehtoinen maksu. Henkilökunta kohtaa ruokajaan yhteydessä mahdollisimman monia asiakkaita, sekä auttaa mahdollisissa käytännön asioiden järjestämisessä, kuten hakemusten teossa.

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Leipäjonon asiakkaat ovat monisyinen ryhmä, säännöllisesti yhteen kokoontuvia ihmisiä elämän perusedellytyksen äärelle. Hyvinvoinnin lisääntyminen materiaalisin keinoin (*having*) on mm. Allardtin (1976) mukaan osallisuuden perusedellytys. Yhteiskunnan vähävaraiset ja huono-osaiset ihmiset ovat tyypillisiä leipäjonon asiakkaita (Ohisalo 2014, 30). Taloudellisen huono-osaisuuden ohella Laihialan (2018, 7) tutkimuksen perusteella n. 40 % leipäjonoissa kävijöistä kärsii lisäksi sosiaalisista ja terveydellisistä hyvinvoinnin puutteista. Laihiala (2018, 7) kirjoittaa heikommassa asemassa olevan väestön hyvinvoinnin eroavaisuuksista koko väestötasoon nähden elämän laadun, terveyden ja elintason verrattuna. Leipäjono ja sen asiakkaat ovat yksi nyky-yhteiskunnan osa (Ohisalo 2014, 30).

Huono-osaisten hyvinvointia tutkitaan vähän muuhun väestötasoon verrattuna, esimerkiksi väestökyselyt eivät tavoita heikoimmassa asemassa olevia (Laihiala 2018, 7). Allardt (1976, 31) kuvaa hyvinvointiarvojen mittaamista eli kvantifiointia yleiseksi tavaksi kerätä tietoa hyvinvointiohjelmiin. Hän muistuttaa, että vaikeasti mittavat hyvinvointiarvot unohdetaan usein helposti poliittisessa keskustelussa. Hänen mukaansa kaikkia hyvinvointiarvoja ei voi mitata. Objektiiivinen elintaso on irrallaan subjektiivista kokemuksista ihmisen elämässä.

Opinnäytetyössäni haluan nostaa esiin leipäjonon asiakkaiden osallisuuden kokemuksia leipäjonossa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda esille leipäjonon asiakkaiden kokemuksia sekä asiakkaiden ääni kuuluville anonymisti suoraan kenttäolosuhteista. Koin tärkeäksi huomioida sekä vertaissuhteiden osuuden osallisuuden tasojen muodostumisessa että osallisuuden merkitystä vertaissuhteiden muodostumisessa. Tutkittava ilmiö on ihmisten toimintaa ja

kommunikaatiota. Leipäjonot tarjoavat mahdollisuuden sosiaaliselle kohtaamiselle.

Tavoitteena oli myös tuottaa tuoretta kosketuspintaa sosiaalialan ammattihenkilöille yhteiskunnan marginaalissa tapahtuvasta toiminnasta, joka sisältää laajalti tunnistettavissa olevia sosiaalialan tyypillisiä ongelmien piirteitä tai aiheuttajia (kuva 1). Opinnäytetyössä on tarkoituksena esittää faktaa myös yhteiskunnallisena sosiaalialan kannanottona heikoimmassa asemassa olevien puolesta. Sosiaalialan toiminnan ja ajatuksen kohteena on pyrkiä oikeudenmukaisuuden toteutumiseen. Se voi tarkastella ihmisarvon, tasa-arvon, yhdenvertaisuuden toteutumista ja valvoa resurssien jakautumisesta tasaisesti eri asiakasryhmien välille sekä huomioida eri tekijöitä ihmisten aineettomien ja aineellisten tarpeiden näkökulmasta (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2017, 20).

Osallisuuden tutkiminen valitun muun teoriakehyksen ohjaamana ja tukemana kietoutuu yhteen vertaissuhteiden ja leipäjono -ilmiön kanssa yhteisenä kokonaisuutena. Osallisuus ja vertaissuhteet ovat määrittelyissä hyvin lähellä toisiaan. Molemmat käsitteet pitävät sisällään yhteenkuuluvuuden tunteen, kiinnittymisen yhteisöön sekä hyvinvointiin tähtäävään toimintaan tai tunteeseen.

Opinnäytetyössä etsitään vastausta yhden pääkysymyksen ja kahden alakysymyksen johdattamina.

Pääkysymys:

- Millaisia osallisuuden kokemuksia tapahtuu leipäjonossa?

Alakysymykset:

- Minkälaisia vertaissuhteita on/muodostuu leipäjonossa?
- Miten ihmiset kokevat leipäjonossa jonottamisen?

Tutkimuskysymykset tulevat teoreettisen viitekehyksen käsitteistä ja kontekstista: osallisuus, vertaissuhteet, leipäjono ja ViaDia Mikkeli ry (leipäjonon konteksti). Teoreettisessa viitekehyksessä olevat leipäjono ja ViaDia Mikkeli ry pyrkivät kuvaamaan ilmiötä ViaDia Mikkeli ry:n Moision päiväkeskuksen ruoka-aputoiminnasta. Alakysymykset ovat johtolankoja pääkysymykselle,

joilla pyrittiin selkiyttämään haastatteluissa osallisuuden tulkitsemista. Opinnäytetyössä vastataan kaikkiin kolmeen kysymykseen niihin kohdentuneen tiedon pohjalta.

4 ETNOGRAFINEN TUTKIMUSOTE

Tämän opinnäytetyön menetelmällinen lähestymistapa on etnografinen tutkimusote (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a). Kyseessä on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Sana *etno* viittaa kansaan ja *grafia* kirjoittamiseen. Etnografinen tutkimus on alun perin ollut tyypillistä tutkittaessa vieraita kulttuurireja. Sille on tyypillistä, että tutkimus tapahtuu tutkittavan kulttuurin tai sen jäsenten sosiaalisen todellisuuden luonnollisessa tilassa (Eskola 1998, 103). Hirsjärvi ym. (2009, 164) kuvaa kvalitatiivisen tutkimuksen tyypillisinä piirteinä aineiston kokoamista luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Menetelmässä tutkija voi luottaa omiin havaintoihinsa ja vuorovaikutustilanteisiin. Luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa on myös mahdollisuus havainnoida aistien tapahtumia.

Alkusysäyksen menetelmään sain tutustuessani Perälän tutkimukseen (2011) *Miksi lehmät pitää tappaa?* sekä Haahtelan (2015) tutkimukseen, joissa tutkijat käyttivät etnografista lähestymistapaa. Leipäjonossa kävijät ovat marginaalissa elävä anonyymi ryhmä. Tutkittava kulttuuri opinnäytetyössäni oli minulle entuudestaan lähes tuntematonta. Sain itse ansaita oman paikkani leipäjonossa asiakkaana.

Etnografinen tutkimusmenetelmä vie tutkijan mukaan tutkittavan ilmiön kulttuuriin, jolloin on mahdollista saada tietoa suoraan kentältä. Hirsjärven ym. (1997, 137) mukaan Yin (1984) tutkimusstrategiassa pyritään ottamaan huomioon, onko tutkimuksessa kyseessä tapahtuman kuvaaminen vai ilmiön vaihtelevien tilanteiden kuvaaminen. Lisäksi tutkittavan sosiaalisen ilmiön erityispiirteet (esim. anonyymius perusarvona) on huomioitava. Tutkimusotteeni mukaisesti tehtäväni oli kerätä tietoa ja tallentaa sitä ihmisten, ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonon toiminnan struktuurin, sääntöjen ja siellä olevien toimijoiden näkökulmasta sellaisenaan. Grönfors (2011, 59) painottaa havainnoinnin autenttista ja todenmukaista huomiointia aineiston keräämisessä. Eskolan (1998, 105) innoittamana oli tavoitteeni ymmärtää kulttuuri-, ajattelu- ja toimintatapoja

yhteisön sisältä päin. Tämä mahdollistui tämän opinnäytetyön osalta elämällä tutkitun kulttuurin arkipäivää säännöllisesti. Pystyin soveltamaan etnografista tutkimusotetta tutkiessani leipäjonon (ViaDia Mikkeli ry) ja sen jäsenten toimintaa ja sen jäsentymistä organisoituneena toimijana.'

Aineiston keruuvälineiksi valikoituivat havainnointi ja teemahaastattelut. Saatua tietoa suoraan kentältä oli leipäjonon todenmukaista arkea aidossa tilanteessa. Kaksi erilaista tiedonkeruumenetelmää oli suunniteltu täydentämään toisiaan ja antamaan samankaltaisille tilanteille ja tekijöille selityksiä eri näkökulmista (Mäkelä 1990, 44–45).

4.1 Havainnoiminen aineistonkeruumenetelmänä

Laadullisessa tutkimuksessa havainnointia pidetään toisena yleisenä tiedonkeruumenetelmänä. Tuomen ja Sarajärven (2009, 81) mukaan Aarnos (2001) ja Grönfors (2001) pitävät havainnoinnin ja haastattelun yhdistämistä aineistonkeruumenetelminä hedelmällisinä. Havainnointia jo yksinäänkin Tuomi ja Sarajärvi kuvaa suuritöiseksi ja aikaa vieväksi aineistonhankintamenetelmäksi (2009, 81). Se on perusteltu tiedonhankkimismenetelmä, jos tutkittava ilmiö ei ole entuudestaan tutkijalle tuttu. Menetelmä auttaa tutkijaa tunnistamaan ilmiöstä asiat niiden siinä kontekstissa olevissa oikeista yhteyksistään. Havainnointi voi myös antaa erilaista tietoa samasta asiasta, kuin haastattelu. Se saattaa selittää ristiriitoja eri tapahtumien tulkinnasta. Havainnoinnilla voidaan kohdentaa ja monipuolistaa hankittavaa tietoa kiteyttämällä mielenkiinnon kohteita aineistonkeruussa (Grönfors 2001, Tuomen & Sarajärven 2009, 81 mukaan.)

Vilka (2005, 119) määrittelee havainnoinnin ihmisten toimintaa jossain tilanteessa tehtävänä tarkkailuna. Hänen mukaansa laadullisessa tutkimuksessa havainnointia voidaan toteuttaa monella tavalla, esimerkiksi havainnoidaanko ihmisen toimintaa vai esineitä tai muuta tuotettua materiaalia. Eskolan (1998, 98) mukaan osallistuva havainnointi on tapa, jolloin tutkija osallistuu jollain tavoin tutkimansa yhteisön toimintaan. Eskola (1998, 99) muistuttaa piilohavainnoinnin eettisistä ongelmista, mutta hän hyväksyy silti salaa toimimisen, mikäli tutkija on näin valinnut perustelluista syistä. Hirsjärvi ym. (1996, 216) kuvasi tutkijan olevan keräämässä tietoa tieteellisiä tarkoituksia varten. Tämä tukee

ammattillista näkemystä tiedostavasta tutkijasta (myös opinnäytetyön tekijästä), joka tekee eettisesti ja arvopohjaisesti luottamuksellisesti työtänsä.

Havainnoinnin avulla saadaan tietoa toimivatko ihmiset niin kuin sanovat. Se kertoo ”*mitä täällä tapahtuu*”– ”*mitä todella tapahtuu.*” (Hirsjärvi ym. 1996, 212; Haahtela 2015, 35). Grönfors (1982, 103) määrittelee piilohavainnoinnin olevan osallistuvaa tutkimusta, jossa tutkija elää yhteisön arkea osallistujana, mutta yhteisön jäsenet eivät tiedä osallistumisen tutkimuksellista tarkoitusta. Tutkijan vaikutus tilanteeseen piilohavainnoinnissa tulee olla olematonta. Hän ei vaikuta toimintaan, joten saatu tieto on autenttista (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81).

4.2 Havainnoinnin toteuttaminen opinnäytetyössä

Piilohavainnoiminen sopi sosiaalisesti hyvin leipäjonon tutkimiseen. Perustelen tätä mm. anonyymiyden säilymisellä. Havainnoijan roolin määrittäminen oli kuitenkin aluksi haastavaa, sillä osallistuin toimintaan leipäjonon asiakkaana. Valintaani päädyin perusteellisen eettisen pohdinnan jälkeen. Perustelen tätä mm. Grönforsin (2011, 59) näkemyksillä eettisistä ongelmista. Tiedostin vastuun havainnoistani. Kenellekään ei aiheutunut mitään seurauksia havainnoista. Pohdin myös tutkijan oikeutta tehdä havainnot henkilöiden ja yhteisön toiminnasta heidän tietämättään. Grönforsin (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 81) mainitsema tiedon autenttisuus oli tässä tapauksessa tukena muulle aineistolle. Osallistuin toimintaan joka tapauksessa yhtenä asiakkaana. Metsämuuronen (2000, 43–45) muistuttaa havainnoinnin subjektiivisuuden ja objektiivisuuden asteen määrittävän tutkimuskohteen ja tutkimusstrategian pohjalta. Lisäksi hän korostaa tutkijan eettistä osaamista kohteen arvostuksen ja maineen loukkaamisen osalta.

Havainnoimisen pääkohteet olivat kahvila ja ulkona tupakkapaikka. Ihmisten kohtaamisia tapahtui luonnollisesti paljon. Tila oli ajoittain todella ahdas ja istumapaikat loppuivat usein. Tilanteissa tein havainnot ihmisten välisten keskustelujen teemoista, sekä yksilön ja yhteisön välisestä ilmapiiristä. Ilmapiiristä ja sen useasti muuttuneesta tunnelmasta tein havainnot vastinparilla luottamus vs. epäluottamus, mitä arvioin tekemällä havainnot arvomaailmojen koh-

taamisista sekä yhteisöllisyydestä tai sen heikentyneestä merkityksestä asiakkaille esimerkiksi kuulemani keskustelun perusteella. Ilmapiirin (tunnelman) ai-lahtelevaisuudesta kuulin keskusteluissa mm. pettyneitä, joskus vihaisiakin mielipiteitä. Havainnoinnin teoriaperustana käytettiin osallisuuden näkökulmaa sekä havainnoitiin vertaissuhteita ja niiden muodostumista ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonossa.

Kiinteä suhde kenttään antaa mahdollisuuden tutkijalle sopeuttaa toimintaansa ja havainnoida yllätyksellisiäkin näkökulmia tutkimuskysymyksen pohjalta (Hämeenaho ym. 2015). Toiminnan sopeuttaminen kenttään auttoi myös teemahaastattelurungon laatimisessa. Havainnointi loi jatkuvasti uutta tapaa, jolla aistia ympäristöään, samalla kun astuu syvemmälle yhteisöön. Pysin myös etsimään itselleni vakiintumattomia tilanteita aineiston laadullisen ja riittävän monipuolisen sisällön saannin takia. Halusin kohtaamisten olevan luonnollisia, jotta saisin mahdollisimman todenmukaista aineistoa. En aloittanut keskusteluja omien mielenkiintoni kohteiden mukaan, vaan otin osaa puheenaiheisiin, jotka olivat esillä. Halusin pitää tilanteen vapaana ja ohjaamattomana.

Tämä vaati useita käyntikertoja. Sen toteuttaminen oli luontevaa, sillä tukeudun ruoka-apuun säännöllisesti, n. 2–3 krt /viikko. Havainnointikertoja oli kevään aikana 19. Huomioin havaintoihin myös keskustelut, jotka kävin haastatteluiden ohessa, ”epävirallisena” osuutena, joita ei nauhoitettu. Näitä olivat haastattelun jälkeinen keskustelu, jota saatoimme käydä vapaammassa ilmapiirissä haastattelun tuoman jännityksen lauettua. Havainnoimisessa otettiin huomioon anonymiteetti eli nimettömyys, esimerkiksi kaikilla oli tiedostoissa keksityt nimet tai muu vastaava tunniste. Kenenkään henkilöllisyys ei ole tunnistettavissa (Perälä 2011, 40–41) missään olosuhteissa.

Menin paikalle heti päiväkeskuksen auettua klo 9.00 ja poistuin yleensä ruokakassin saatua. Havainnointiaika oli noin 3 h kerrallaan. Havainnoinnin sisältönä oli asiakkaiden keskinäinen vuorovaikutus ja fyysinen sijoittuminen kahvilassa (ja tupakkapaikalla) aamupalalla, missä kohtaamiset ja vuorovaikutus tapahtuivat ennen varsinaista leipäjonossa jonottamista. Havainnoin pöytäkohtaisia kohtaamistilanteita ja niiden keskusteluiden sisältöä ja aiheiden toistuvuutta tutkimuskysymyksen näkökulmasta. Kirjoitin havaintoni anonymisti

säännöllisesti samana päivänä käynnin jälkeen kenttäpäiväkirjaan hyödyntäen Wordin tekstinkäsittelyohjelmaa. Säännöllinen havaintojen kirjaaminen oli myös henkistä kuormaani keventävä tekijä. Sain kirjata päivän tapahtumat ja omat tuntemukseni (Alasuutari 2011, 281–282), ainakin osittain pois omasta mielestä (Haahtela 2015, 61).

4.3 Teemahaastattelu ja sen toteutus

Päämenetelmäni tiedonhankinnassa oli puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Se etenee teemojen mukaan ja mahdollistaa keskustelua niiden sisällä. Haastattelurunko (liite 1) sisälsi 18 kysymystä kolmen teeman alla. Haastattelin viittä asiakasta. Haastatteluissa vaikutin aineiston sisältöön esittämällä teoreettisen viitekehyksen pohjalta laatimiani kysymyksiä, joiden teemojen (osallisuus, vertaissuhteet, ViaDia Mikkeli ry:n leipäjono) avulla pidin haastattelun etenemisen hallussani. Teemoihin pystyi palaamaan takaisin haastateltavien usein eksyessä kertomaan pitkiäkin tarinoita. Olin myös tehnyt olennaisia huomioita toiminnasta tehdessäni havainnointia. Otin sen huomioon kysymyksiä laatiessani. Sain tietoa etukäteen asiakkaita puhuttavista aiheista, joita käytin myös haastattelun tekemisessä; kuten mikä on pelin henki, mitkä ovat talon tavat, kuinka tilanteissa toimitaan, miten vuorovaikutus näkyy ja kuinka siihen osallistutaan. Haastatteluteemojen sisälle oli huomioitu tilaajan toive saada esille ”asiakkaan ääni” ja yksittäisen ihmisen ajatuksia ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonoon toiminnasta. Teemahaastattelun toteuttaminen keskusteluna on mahdollista, joten se oli aineistonkeruumenetelmänä sopiva tässä tapauksessa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c).

Teemahaastattelu on joustava menetelmä. Valitsin sen sillä perusteella tiedonkeruumenetelmäksi. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 73) nostavat myös esiin teemahaastattelun joustavuuden; haastattelijä voi toistaa kysymyksen, oikeista väärinkäsityksiä sekä selventää ilmausten sanamuotoa. Se antaa mahdollisuuden kielelliseen vuorovaikutukseen haastateltavien kanssa haastattelutilanteessa. Sen avulla voidaan myös esimerkiksi keskustellen etsiä taustoja ja motiiveja annettuihin vastauksiin, joten tiedon luotettavuudelle tulee tieteellistä pohjaa menetelmän myötä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34). Pidin avointa

luottamukseen tähtäävää sekä vapaata vuorovaikutusta kuitenkin merkityksellisenä aineiston laadun ja rikkauden kannalta. Hirsjärven ym. (1997, 35) mukaan haastateltava luo merkityksiä ja on osapuolena aktiivinen, hänen on annettava vapaasti tuoda esille itseään koskevia asioita.

Osallisuus käsitteenä oli etukäteen pohdittuna haastava käsite avata sosiaalialan ammattikentän ulkopuolisille ihmisille. Huomioin tämän haastattelua laatiessani. Osallisuutta määrittäviä sanoja haastattelussa olivat *viihtyvyys tällä hetkellä, mitkä tekijät vaikuttavat viihtyvyyden lisääntymiseen tai heikkenemiseen, jäsenyys ryhmässä, ilmapiirin kokeminen*. Kysyin myös käyttävätkö haastateltavat siellä muita tarjolla olleita *palveluja*. Valintaan haastateltavista vaikuttivat aiemmat tekemäni havaintoni henkilön aktiivisuudesta osallistua leipäjonoon sekä aiemman vuorovaikutuksen pohjalta muodostuneen tuttavuuden rohkaisemana. Haastateltavilta kysyttiin suostumusta osallistua haastatteluun anonymisti, mikä perustuu kahdenväliseen luottamukseen. Luottamuksen rakenteena pidin myös omaa asiakkuuttani olennaisena tekijänä (vertaisuhde). Vakuutin arvostavani jokaisen anonymiteettia. Kontekstin luonteeseen kuului luvata vaitiolo oman persoonan kautta. Kerroin tekeväni ViaDia Mikkelin ry:n leipäjonosta opinnäytetyötä, mikä poikkeuksetta herätti mielenkiintoa ja hyväksyntää esimerkiksi lupautumalla haastateltavaksi. Kerroin myös haastattelun teemoista. Haastateltavien etsiminen oli kuitenkin myös sattumanvaraista: kuka oli milloinkin paikalla. Olin asettanut toteuttamisen tavoite ajankohdan aiemmin opinnäytetyön suunnitelmaan, josta halusin pitää kiinni. Suostumuksen saatuaani oli helpompi sopia haastatteluajankohta hyvinkin lyhyellä varoitusaajalla. Ajankohdan määrittämismahdollisuuden annoin haastateltavalle.

Ohisalon (2014, 30) mukaan leipäjonon asiakkaiksi on muodostunut keskiikäisten miesten ja eläkeläisten ryhmä. Haastateltavani täyttivät kyseisen viitekehyksen. Haastateltavat olivat 45–82-vuotiaat leipäjonon asiakkaat. Heistä kaksi oli naisia ja kolme miehiä. Kolme haastatteluista tehtiin Via Dia Moision päiväkeskuksen ruoka-avun (Moisiontie 11) järjestämissä tiloissa. Käytösämme oli ohjaajien toimisto, jossa saimme olla vaaditun ajan häiriöttä. Kaksi haastattelua tehtiin haastateltavien valitsemissa paikoissa: metsässä ja toinen lähiöbaarin terassilla. Haastattelut toteutuivat osin ”sumana” eli kolme haastat-

telua leipäjonon aukioloaikojen puitteissa yhdessä viikossa ja loput viikon välein toukokuussa 2019 ennalta asetetun aikataulun mukaisesti. Haastattelupyynnöistä kolme henkilöä kieltäytyi. Se tapahtui melko suorasukaisesti ja jyrkästi. Päätelin tämän heidän ilmeistään, paikalta poistumisena sanomatta mitään tai perustellen ettei hän osaisi vastata kysymyksiin.

Tallensin haastattelut nauhoittamalla ne digitaaliseen muotoon. Haastattelutallenteet olivat keskimäärin puolen tunnin pituisia. Kukaan haastateltavista ei kieltäytynyt haastattelun nauhoittamisesta. Eräs haastateltava aluksi empi osuutensa nauhoittamista, mutta kuitenkin totesi, etten ehtisi kirjoittamaan vastauksia niin nopeasti kuin hän vastaisi kysymyksiin. Herrasmiessopimuksella lupasin tuhota digitaalisen aineiston sen analysoimisen jälkeen, mikä toteutuikin myös. Tallenteet sisälsivät vain puolistrukturoidun teemahaastattelu tilanteen. Muuta keskustelua tai muuta kommunikaatiota esimerkiksi haastattelun alussa tai lopussa ei tapahtunut. Alussa kysyin haastateltavalta, onko hän valmis aloittamaan ja lopussa sanoin, milloin katkaisen tallennuksen. Halusin näin välttyä äänittämästä etukäteen sopimatonta keskustelua.

5 AINEISTON ANALYYSI

Luvuissa 5.1 ja 5.2 esitän molempien aineistonkeruumenetelmien analyysin, jotka poikkesivat toisistaan lähtökohtaisesti havaintojen kirjaamisen ja haastattelujen litteroinnin sisältöjensä ja luonteensa osalta. Merkityksellisiä tekijöitä etsittiin erilaisista lähtömateriaaleista niihin sopivilla keinoilla. Haastattelut analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Sisällöstä poimittiin suoraan merkitystekijöitä. Havaintojen analyysi perustui ennalta asetettuun, teoreettisen viitekehyksen näkökulmien löytämiseen aineistosta. Havaintojen analyysissä tulkinalla ja päättelyllä oli suurempi rooli, kuin sisällönanalyysissä. Analyysit etenivät samankaltaisella tavalla, sisältöä kiteyttäen käsitteiksi.

5.1 Havainnoinnin analyysi

Kenttäpäiväkirjan aineisto analysoitiin osallisuuden ja vertaissuhteiden käsitteiden ja ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonon kontekstin näkökulmasta. Aineistolähtöisessä analyysissä Tuomi ja Sarajärvi (2009, 101) nostaa esille Laineen (2001) näkemyksen aineiston sisällöstä, tutkimuskysymysten näkökulmasta, esille nostettava olennainen kuvaus aineistosta. Sen merkityskokonaisuuksien

jäsentymisestä, tulkinnasta sekä merkityskokonaisuuksien arvioinneista eli synteesisistä. Havaintojen analyysissä oli johtolankana samankaltainen eteneminen.

Aineisto analysoitiin Alasuutarin (1993, 40) mallin mukaan havaintojen pelkistämällä kaksiosaisesti. Ensivaiheessa (kuva 2) aineistoa tarkasteltiin *osallisuuden ja vertaissuhteiden* näkökulmasta etsimällä siitä olennaiset tekijät. Aineisto perustui *aistinvaraiseen* havainnointiin. Tämän jälkeen aineistoa karsittiin yhdistämällä raakahavaintoja. Ne muodostivat viisiosaisen pelkistettyjen raakahavaintojen kokonaisuuteen, joihin oli haettu tutkimuksen kannalta merkityksellisiä huomioita havainnoista.

Kuva 2. Prosessin eteneminen havainnoista raakahavainnoiksi

Aineisto kiteytettiin raakahavainnoista kolmeksi eri merkityskokonaisuudeksi: osallisuus on hyvinvoinnin edellytys, kulttuurien kohtaaminen, säännöt arvo maailman taustalla. Niistä muodostettiin havaintojen tulos yhtenä lauseena: *luottamus ja turvallisuus muuttujana, osallisuuden rakentajana*. Menetelmä oli toteutustapana luova. Kenttäpäiväkirjan tarinan muotoon kirjoitetut havainnot vaativat luovaa ja ennakkoluulotonta tulkintaa ja päättelyä. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 117–122) kuvaavat sen luovuutta vastauksen muodostumisena tulkinnan ja päättelyn kautta empiirisestä aineistosta edelleen käsitteellisempään näkemykseen tutkittavasta aiheesta. Tulos kuvaa toimintaa ohjaavaa ilmapiirin

(tunnelman) elementtiä, joka määritteli asiakkaiden kokemuksellisuuden, tunteiden ja toiminnan laadun sekä sen sisällön leipäjonossa. Luottamus yhteisöön yhtäältä ailahteli (Suomisanakirja.fi 2019) ristiriitoja ja epäoikeudenmukaisuutta koettaessa, toisaalta hyvinvointi lisääntyi koettaessa myönteisiä asioita.

5.2 Teemahaastatteluiden analyysi

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi sopi erityisesti kirjoitetun ja suullisen kommunikaation analysointitavaksi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–104). Siinä yhdistellään käsitteitä ja etsitään vastausta tutkimustehtävään (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b). Analyysimenetelmä pohjautuu tulkintaan ja päätelyyn, tavoitteena oli edetä empiirisestä aineistosta käsitteellisempään näkemykseen tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–113). Sisällönanalyysi sopii hyvin kvalitatiiviseen tutkimukseen, jossa etsitään vastauksia sisältöön nojaten. Laadullisessa tutkimuksessa Vilkan (2005, 97) mukaan etsitään ihmiselle merkityksellisiä asioita, esimerkiksi tietyllä aikavälillä tapahtuneista asioista, kuten ajanjakso, jolloin on ollut leipäjonon asiakas.

Litteroin aluksi haastattelut sana sanalta sähköisiksi tiedostoiksi. Litterointi oli paljon aikaa vievä vaihe. Haastattelun kesto oli keskimäärin puoli tuntia. Puolen tunnin haastattelu litterointiin käytin lähes kaksi tuntia, joten jaoin litteroinnin usean päivän ajalle. Halusin kohdata jokaisen haastattelun ”tuorein aistein saavuttaakseni mahdollisimman tarkat ja täsmälliset kirjaukset niistä. Kirjasin litterointiin ylös myös tauot ja esimerkiksi luonnossa tehdyn haastattelun taustalta kuuluneen linnun laulun, sillä havaitsin haastateltavan tarkkailevan sitä. Välitön ilmapiiri loi tilanteeseen luottamuksellista ilmapiiriä ja sisältöön luottamuksellisuutta. Vilka (2005, 160) nostaa esille luotettavuutta arvioitaessa tutkijan *puolueettomuusnäkökulman*, joka koskee myös tutkijan toimintaa kuin haastateltavan vastauksia. Kyse on yhteistoiminnasta haastattelijan ja haastateltavan välillä. Haastateltava luottaa tutkijan ammattitaitoon nimenomaan yksityisen suojan luotettavasta huomioisesta. Tämä nostaa tarkan litteroinnin merkitystä tutkijan toiminnan osalta. Nimesin tiedostot numeroilla ja päivämäärillä. Tämä auttoi tilannekuvan palautumisessa takaisin haastattelutilanteeseen. Se tuki autenttisen muistelun merkitystä tilanteiden havainnoinnista. Se

toimi myös vahvana reflektomisvälineenä aineiston laadullisia samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia etsiessä. Konkreettista apua kuvatusta tilannekuvan palauttamisesta sai muistin tueksi alkuperäisilmausten listaamisen prosessi.

Alkuperäisilmaukset ovat sanoja ja lauseita suoraan haastatteluiden litteroinnista. Sisällön redusointi eli pelkistäminen selventää alkuperäisilmauksia pelkistetyiksi ilmauksiksi (liite 3). Pelkistetyt ilmaukset selkiyttivät aineiston käsitteellisyden laatimista. Liitteissä 3–5 teemat (osallisuus, vertaissuhteet, ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonon) erotettiin toisistaan otsikoinnilla ja väreillä, jolloin käsitteitä ja lauseita voi seurata analysoinnin vaiheiden edetessä.

Aineisto klusteroitiin eli ryhmiteltiin ts. pelkistetyt ilmaukset ryhmiteltiin ja ryhmistä muodostettiin alaluokat (liite 4). Aineiston abstrahointi on esitelty liitteessä 5. Taulukossa 1 alaluokat yhdistyivät yläluokiksi, joista tiivistyi kolme pääluokkaa:

- Fyysinen ja psyykinen tasapaino, johon liittyivät oman verkoston tuki alussa ja samankaltaisissa elämän tilanteissa olevien ihmisten kohtaamista. Taloudellinen apu ja ruoan vahvistava merkitys terveyteen ja hyvinvointiin.
- Yksilön arjen haasteet leipäjonossa. Haasteita arkeen tuo alentunut itseluottamus ja turvattomuuden tunne luottamuksen puute oikeudenmukaisuuden toteutumisesta. Yksilökeskeinen negatiivinen toiminta ja kulttuureitten törmäys heikentävät viihtyvyyttä leipäjonossa.
- Ryhmän voimaannuttava vuorovaikutus, sitoi asiakkaita yhteen. Niiden yhdistäminen tuotti yhdistävän luokan analyysin lopputulemana.

Taulukossa 1 on kuvattu analyysin viimeinen vaihe, yhdistävän luokan muodostaminen ylä- ja pääluokista.

Taulukko 1. Yhdistävä luokka

Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
alentunut itseluottamus turvattomuuden kokeminen yksilökeskeinen toiminta	yksilön arjesta selviytymisen haasteet	osallisuuden merkitys leipäjonon asiakkaalle
ryhmän voimaannuttava vaikutus vakiintunut sosiaalinen tapahtuma	ryhmän voimaannuttava vuorovaikutus	
hyvinvoinnin lisääminen arjessa oman verkoston tuki	fyysinen ja psyykinen tasapaino	

Haastatteluiden tulos, *osallisuuden merkitys leipäjonon asiakkaille omassa elämäntilanteessaan*, on analyysin yhdistävä luokka.

6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Aineistossa tuli esille kahden eri tiedonkeruumenetelmän tuomia seikkoja niiden tuottamasta jopa ristiriitaisesta informaatiosta, mikä tuo tutkimukselle luotettavampaa pohjaa, mahdollistaen asioiden ja tekijöiden ymmärtämisestä molemmista näkökulmista. Satunnaisuus määritteli suurelta osin tilanteita ja niissä mukana olleita henkilöitä. Tapahtumat kehittyivät niissä olleiden toimijoiden toiminnan mukaan. Luvussa 6 tuodaan esille teemahaastattelun ja havainnoinnin toisiaan täydentäviä, selittäviä tai toisistaan poikkeavia tekijöitä ja asioita aineistosta, joiden esille nostot pohjautuvat teoriasta rakentuneeseen näkökulmaan.

Tutkimusaineisto sisälsi viisi haastattelua ja kahden kuukauden aikana tehdyt havaintojen kenttäpäiväkirjan kirjaukset. Käytän haastateltavista tekstissä ilmaisuja *a*, *b*, *c*, *d* ja *e*. Lukija voi kirjainten perusteella seurata haastateltavan vastausten etenemistä.

6.1 Leipäjonoon päätyksen taustaa

Yleinen esille noussut peruste haastateltavilla leipäjonossa säännöllisestä käymisestä johtui taloudellisesta ahdingosta. Tähän loi pohjan eläkkeen, työttömyyspäivärahan tai ansioiden vähäisyys. Ruokakassilla lisättiin talouden elintarviketilannetta puolella aikaisemmasta. Rahamäärä, jonka arvioitiin olevan saadun ruoan tuoma, taloudellinen hyöty oli n. 200–300 euroa kuukaudessa. Moision pisteen ruoka-apu on avoinna 4 kertaa viikossa. Suhtautuminen leipäjonosta saatuun ruoka-apuun koettiin taloutta helpottavaksi, jopa välttämättömäksi selviytymisen perustaksi. Haastateltava kuvaa tilanteensa pakottavaa tarvetta käydä leipäjonossa:

En mä sinne huvikseni mee, ensinnäkään sen takia, että olisi puute sosiaalisesta kanssakäymisestä. Mä oikeasti tartten sitä safkaa. [haastateltava a.]

Sosiaalinen tapahtuma sisälsi lukuisia kohtaamisia, joissa oli huomattavissa vertaissuhteita ja vertaisuuden ilmentymää. Haastateltavat toivat esille, että

leipäjonoon meneminen ensimmäistä kertaa oli ollut haastavaa. Taustalla oli kuitenkin vahvoja syitä miksi osallistua leipäjonoon: nälkä ja vähävaraisuus. Lämminhenkinen vastaanottaminen ja strukturoidut talon tavat auttoivat osallistumaan, mitä voidaan nimittää sopeutumiseksi leipäjonon asiakkaaksi. Taloudellinen apu koettiin suureksi avuksi arkeen. Vähitellen asiakkaista alkoi kehittyä omia ryhmiä, pöytäkuntia.

6.2 Alkuvaiheen tunnelmia leipäjonosta

Perustoimeentulo ei riitä kaikilla ihmisillä elämisen kuluihin nyky-Suomessa. Leipäjonoon oli päätenyt ihmisiä, joiden taustalla oli perinne elättää itsensä omalla työllään. Aineiston perusteella kenenkään nykyinen tulotaso ei riittänyt itsenäiseen toimeentuloon, eli jokainen oli oman tilanteensa mukaisen tukijärjestelmän varassa. Opinnäytetyön ulkopuolelle rajattiin haastateltavien nykyinen tulotaso. Sillä ei katsottu olevan merkitystä tässä opinnäytetyössä, sillä ViaDia Mikkeli ry:n leipäjono on matalan kynnyksen ruoka-apu. Apu on vastikkeetonta ja kaikille ihmisille tarkoitettua. Havainnoissa ja haastatteluissa tuli esille ihmisten tahto/tarve tuoda esille tekijöitä sosiaalisesta asemastaan ajalta ennen leipäjonoa. Esillä olivat mm. pitkä virkasuhde, vahva ammatillinen osaaminen ammatissaan, koulutus, sekä luovuutta vaativia osaamisalueita, kuten musikaalisuus ja käsityötaidot.

Jokainen haastateltava oli tullut leipäjonoon ystävänsä tai tuttavansa kanssa ensimmäisellä kerralla. Haastateltavat olivat poikkeuksetta kokeneet häpeän tunnetta, ulkopuolisuutta ja korkeaa kynnystä osallistua leipäjonoon ensimmäisellä kerrallaan. Omaan arvion tunteen heikkeneminen ja köyhän stigma koettiin ahdistaviksi alussa. Yksi haastateltava koki toisten ihmisten näkevän hänet köyhäksi, mitä tulkitseen sosiaalisen etäisyyden yhdeksi ilmentymäksi eriarvoisuutena ja vastakkaisasetteluna kokemisena. Nämä seikat tulivat esille haastatteluissa:

Mulla oli yksi tuttu, joka mut houkutteli sinne, kyllä, en mä itsekseni sinne mennyt. Koska mä oli ihan pihalla siitä, kun mä en tienyt mikä on se juttu siellä. [haastateltava d.]

Se on aikamoinen kynnyks mennä sinne, olen entinen yrittäjä, niin tota se on vähän niinku syntiensä kirjaaminen kotikasvatuksessa. [haastateltava b].

Ihmiset ajattelee, että se on köyhä ja syö roskiksista.
[haastateltava e].

Vaikean ensimmäisen kerran jälkeen käynnit leipäjonossa olivat muodostuneet myönteisiksi varsin pian. Asiakkaan alkutaipaleella leipäjonossa koettu häpeän tai köyhyyden tunne vaihtui myös myönteiseen viihtyvyyden tunteeseen. Sitä perusteltiin uusien asiakkaiden hyvällä vastaanottamisella ja huomioimisella. ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonon työntekijät huomioivat yksilöllisesti ja ystävällisesti uudet tulijat. Uuden asiakkaan huomioiminen keskustelun keinoin kuului toiminnan kulttuuriin. Se tapahtui toimintatapoihin opastamisella ja tarjoamalla mahdollisuuden aamupalaan. Sen tarkoitus oli toivottaa uusi tulija tervetulleeksi leipäjonoon. Ilmainen (vapaaehtoinen maksu) aamupala koettiin merkitykselliseksi mukaan tulemistä helpottavana seikkana. Erikseen mainittiin työntekijöiden aktiivisuus kertoa tapahtuman sisällöstä ja tavoista. Tavoista tervehtiminen eritoten ”huomenta”- sanan sanominen oli yhteisön arjessa mukana. Asiakkaat kertoivat tervehtimisen merkityksen hyvää ilmapiiriä ja hyväksyntää yhteisöön osoittavana vaalittuna tapana.

6.3 Leipäjonosta hyvinvointia

Ruokakassin saaminen antoi kaikille toiveikkautta hyvinvoinnista. Siitä kertoo ääneen lausuttuna usein kuultu toive hyvästä ja runsaasta jaosta. Saadun ruokakassin merkitys oli suuri. Se otettiin kiitollisena vastaan. Joskus tarjolla olevat kaupasta itselle tavoittamattoman kalliiksi todetut erikoisherkut, esimerkiksi kakut, lihatuotteet ja leivät tuottivat mainintoja haastattelussa. Laatua arvostettiin ja toivottiin sen toteutuvan jatkossakin.

Ei mulla olisi varaa ostaa niitä. Elikkä, mä elän ihan herroiksi, kun mä käyn täällä. Ja mä syön todella hyvin. [haastateltava a.]

Haastateltava totesi lihan ja leivän olevan kaupassa liian kalliita ostaa itse. Haastatteluissa kävi ilmi, että toiminta koettiin hyvänä sen kehittymisen ansiosta (esimerkiksi useiden uusien kauppojen sitoutuminen toimintaan), mikä oli huomattu paremmasta ja laadukkaammasta ruokakassin sisällöstä. Jaettavan ruoan laatu ja määrä on vuosien saatossa noussut. ViaDia Mikkeli ry noutaa hävikkiruokaa lähes kaikista alueen kaupoista, jotka luovuttavat hävikkiruoan

leipäjonoon. Ruoka vastasi tottumuksia ja sen terveellisyttä arvostettiin. Yleisesti ajateltiin terveellisen ruoan olevan kaupassa kallista. Ruokakassin sisältöön liittyvä merkittävin negatiivisena koettu seikka oli arvonnassa saatu suuri vuoronumero:

Kun mä saan jotain viilipurkkia jonottaa 3 h, se tuntuu ihan turhauttavalta. [haastateltava a].

Ruokakassilla oli merkitystä asiakkaan arkeen ja yleisesti elämän laatuun. Pelkästään sen taloudellinen merkitys korostui sekä haastatteluissa, että havainnoista keskusteluissa. Sen arvon kerrottiin olevan puolet oman talouden budjetista kiinteiden ja pakollisten menojen jälkeen. Ruoka-apu mahdollisti myös jäävän varoja sairastamisen varalta. Haastatteluaineistossa kerrottiin esimerkiksi sairastamisen ongelmasta köyhyyden näkökulmasta koettuna:

Jos en käy täällä (hakemassa ruokaa), mulla ei ole varaa ostaa lääkkeitä. [haastateltava a.]

6.4 Leipäjono on sosiaalinen tapahtumakenttä

Haastatteluissa ja havainnoissa nousi esiin tuttavapiirien muodostumiset leipäjonossa. Sosiaaliselle kanssakäymiselle tilan tarjosi kahvila ja kirpputori. Kahvilan merkitys oli keskeinen sosiaalisille tilanteille tai kohtaamisille. Ihmiset istuivat aamupalalla pöytäseurueissa, joista osa koostui aina samoista henkilöistä. Merkillepantavaa oli, että samanhenkiset (ja saman ammattialan) edustajat kokoontuivat päivittäin aluksi aamupalalle. Tilannetta kuvattiin myös ainoaksi sosiaalisesti tapahtumaksi kodin ulkopuolella. Havaintojen mukaan pöydissä kohtasivat satunnaisesti entuudestaan vieraat ihmiset, mutta ilmapiiri oli avoin kaikenlaiselle keskustelulle. Siitä saattoi tosin myös hyväksytysti kieltäytyä. Satunnaiset tapaamiset olivat usein positiivisia sisällöltään ja kohteliaita niihin liittyvine käytöstapoineen. Osan pöydistä olivat ottaneet käyttöönsä vertaisuutta vaalineet seurueet. Seurueeseen saivat myös muut osallistua:

Se on kansainvälinen pöytä. Siellä kulkee juttu hyvin. [haastateltava a.]

Leipäjonossa olevien ihmisten samankaltaisuus on samankaltaisissa elämäntilanteissa olemista. Haastattelussa kerrottiin haastateltavan laajasta tuttavapiiristä ja haastateltavan tunnettavuutta:

Kyllä mut tunnetaan kaduilta. [haastateltava b.]

Moni kertoi tuntevansa entuudestaan siellä käyneitä ihmisiä. Kahvilan ja aamupalan merkitys toistui aineistossa myös vertaissuhteiden ja osallisuuden näkökulmasta. Kahvilan pöydässä oli mahdollisuus vaihtaa kuulumisia, tavata leipäjonossa tutuksi tulleita ihmisiä, joita eräs haastateltava kutsui ”leipäjonotutuiksi”.

6.4.1 Vertaissuhteet kokoavana tekijänä

Vertaissuhteiden merkityksiä kuvaavista vastauksista ja havainnoista johdettuja päätelmiä kuvaa haastateltavan toteamus sosiaalisesti yhteen kokoavalla toiminnan muodolla:

Samanhenkiset kokoontuu yhteen samoihin pöytiin. [haastateltava a.]

Aamupalalla kahvilassa oli havaittavissa vahvoja pöytäkuntasiteitä. Pöytäkuntia yhdisti samankaltaisuus tai yhteinen nimittäjä, kuten ”vanhojen miesten kansainvälinen pöytä”, eläkeläismummit ja maahanmuuttajat. Yhtä lailla pöytäkuntia yhdisti aiempi tuttavuus muussa elämäntilanteessa. Vertaissuhteiden merkitystä tuotiin esille tarinoina menneestä työelämästä ja omasta työhistoriasta. Myös saman ammattialan ihmiset viettivät aikaa keskenään, kuten haastateltava kertoi:

Siinä pöydässä on paljon tietoa moottoreista. [haastateltava a.]

Köyhyys ja vähävaraisuus näkyivät huolenpitona ja empaattisena suhtautumisena. Tervehtiminen ja non-verbaalinen huomiointi, kohteliaisuutena ja hyvinä käytöstapoina sai aina positiivisen palautteen. Luottamus koetun tai tiedetyn vertaisuuden osoituksena nousi esille havaintojen perusteella kirjatuista tilanteista. Tupakkapaikalla saattoi kuulla kahden välisesti elämän tarinan tai muun pitkän tarinan. Tupakkapaikka oli paljon käytössä ja siitä oli myös muodostunut vakioryhmän alue, johon oli, kuten kaikkialle asiakastiloihin jokainen tervehtullut. Keskustelut keskittyivät pienten (2–4 henkilöä) ryhmienvälisiin keskuste-

luihin, joilla oli jokin omaa ryhmää yhdistävä identiteetti, kuten ammattiala, eläkeläiset tai maahanmuuttajat. Vertaissuhteita esiintyi ryhmien koostumisessa esim. autoalalla tai paperiteollisuudessa olleiden, päihdetaustaisten henkilöiden ja ulkomaalaisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Satunnaisia vertaiskohtaamisia ilmensi ajoittain viereisestä päihdehoitoyksiköstä vierailleet asiakkaat, usein vain kahvilapalveluita hyödyntäen ja tapaamassa tuttujaan. He saivat vertaiskokemuksellisen tilanteen yhteisöstä. Leipäjonon ilmapiiriä ja normeja kuvattiin AA-kerhon (Anonyymit Alkoholistit 2006) koetun ilmapiirin tapaiseksi erityisesti anonyymiteetin näkökulmasta. Moni asiakas leipäjonossa oli kärsinyt tai kärsii päihdeongelmista. Kohtaamisia määritti tilanteen vapaaehtoisuus, joka ei perustunut esim. sosiaalitoimen osoittamaan osallistumispaktoon ammatillisesti järjestetyssä vertaisryhmässä tai muuhun vastikkeellisuuteen. ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonossa vallitsi toverillinen ilmapiiri asiakkaiden välillä, kuitenkin anonyymisti kommunikoimalla. Eräs haastateltava sanoi tunnelman olevan kuin AA-kerhossa. Leipäjonossa vaihdettiin kuulumisia mm. mahdollisen raittiin jakson kestosta ja tsempattiin muita alkoholittomaan elämään.

Leipäjonossa oli muodostunut myös vain siellä tapahtuvia tapaamisia, väljiä tuttavuussuhteita. Toisista ei tiedetty joissain tapauksissa edes etu- tai kutsu-manimeä, mutta ryhmä kokoontui erilaisissa kokoonpanoissa, kuka paikalla sattuu olemaan. Puheenaiheet olivat usein ajankohtaisia aiheita: politiikka, kevään vaalit ja jääkiekon MM-kulta esiintyivät keskusteluissa. Aamuhartaudet sisälsivät satunnaisesti hengellistä musiikkia ja joskus paikalla oli muusikoita, jotka saattoivat esittää musiikkia spontaanisti esim. ruokajaon taustalla. Musiikki toi ihmisille iloa. Se näkyi valtaisina aplodeina ja kannustushuutoina.

6.4.2 Osallisuuden kokemuksia leipäjonossa

Käsittelen tässä luvussa havainnoista ja haastatteluista nousseita huomioita asiakkaan ja järjestävän tahon välisestä kokemuksesta. Alun jälkeen poikkeuksetta mainittiin lämmin ilmapiiri ja hyvä vastaanotto. Havaintojen perusteella mm. tervehtimisen kulttuuri kuului leipäjonoon. Henkilökunta ja työtoiminnassa olevat (usein asiakkaiden silmin myös henkilökuntaa) ottivat aina uudet tulokkaat hyvin vastaan. Aikataulujen ja muiden työkiireiden lomassa henkilökunta jalkautui kahvipöytiin keskusteluihin asiakkaiden kanssa, mikä

kerrottiin positiivisena asiana. Aihe oli vapaa ja kaikki saivat sanottavansa kertoa. Keskusteluiden teemat saattoivat poiketa paljonkin toisistaan. Aamupalamahdollisuus kahvilassa oli arvostettu tekijä. Jos kotona ei ollut mitä aamulla syödä, kahvilan tarjoilut auttoivat osallistavana tekijänä saamaan asiakas ravituksi päivään mukaan. Positiivisuus kuului iloisena puheensorinana, joku luki päivän lehteä tai keskittyi puhelimensa selaamiseen samalla. Diakoniallinen näkökulma oli näkyvässä pääosin aamuhartauden toimesta. Uskontoa ja ”käännytystä” ei koettu tyrkyttävän ViaDia Mikkeli ry:n taholta:

...ei tää mikään pirun torjuntabunkkeri ole, täällä saa olla rauhassa, jos haluaa. [haastateltava c.]

Ilmapiiri ja tunnelma koettiin vapaaksi myös tilassa olevan liikkumisen osalta esimerkiksi käydä kirpputorilla ja kahvilapalveluita sai käyttää koko sen aukioloajan. Haastatelluista jokainen oli käynyt leipäjonossa useita vuosia ja ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonon toiminnan kehityskaari oli huomattu mainitun ruoan laadun ja määrän parantumisena, mutta myös tilan viihtyvyyteen käytetty panostus oli havaittu. Kahvilatila uudistettiin keväällä 2019 (kuva 3).

Kuva 3. ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonon kahvilatila

Vastauksissa tuotiin esille, että asiakkaat olivat huomioineet ViaDia Mikkeli ry:n halukkuuden kehittää ja laajentaa (siten laadullistaa) leipäjonon toimintaa. Osallisuuden tarve (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018, 13) tuli aineistossa esiin osaamisen osoittamisena mm. kehittämällä toimintaa. Haastatteluissa tuli esille myös oma tahto olla mukana leipäjonossa, mutta haluttomuutta olla aktiivisesti mukana esimerkiksi toiminnan kehittämisessä. Kehittämisajatukset nousivat esiin jonkun muun teeman yhteydessä. Toiminnan kehittyminen oli toisinaan huomattu, kuten asiakas toteaa olosuhteiden osalta:

Silloin alussa piti jonottaa ulkona, joskus satoi vettä ja oltiin läpi märkiä. [haastateltava d.]

Haastatelluista henkilöistä kolme kertoivat halustaan ottaa osaa toimintaan ja erityisesti sen kehittämiseen. Sitä tuotiin myös haastatteluissa esille esittämällä valmis ratkaisu havaittuun ongelmaan ja toiminnan huomiointia. Ajatus ei kuitenkaan usein edennyt. Asiakkaan ajatukset usein jäivät asiakkaan omaan ”pöytälaatikkoon”. Vuoropuhelun satunnaisuus ja suunnittelemattomuus olivat havaintoni mukaan toiminnan kehittämisen esteenä. Asiat ja keskustelut eivät aina edenneet tai niitä ei ollut. Myös työntekijöiden vähäiset aikaresurssit vaikuttivat hidastavasti tilanteeseen kohtaamisten satunnaisuuden vuoksi. Väylä keskustelulle oli kuitenkin auki ja mahdollinen. Henkilökunta oli saatavilla mahdollisuuksiensa mukaan. Asioiden eteenpäin vieminen riippui myös asiakkaiden aktiivisuudesta ja tarpeesta käydä leipäjonossa. Haastateltava esitti oman kehittämisajatuksensa kaikkien asiakkaiden osallistumismahdollisuutena vapaaehtoistoimintaan:

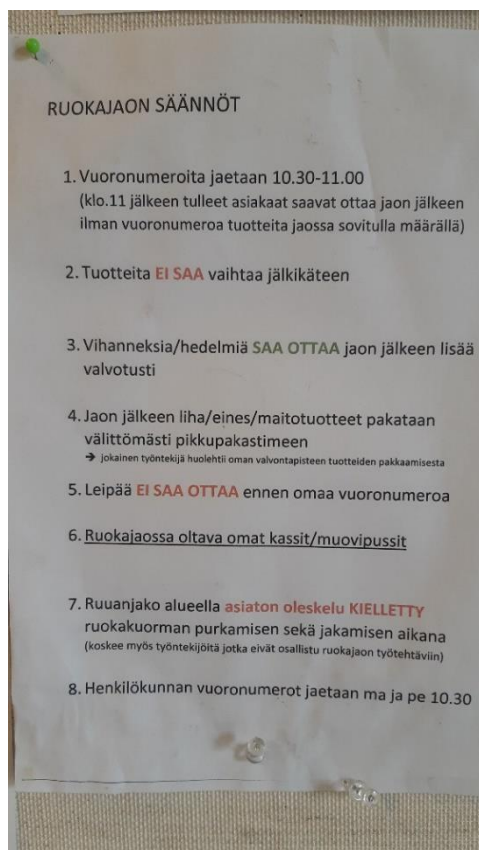
Mulla olisi sellainen ehdotus, että jokainen vuorollaan voisi olla vaikka viikon tai pari vapaaehtoisena. Se olisi kaikille reilua. [haastateltava a.]

Vapaaehtoiset saivat 30 ensimmäistä jonotusnumeroa, ennen varsinaista asiakasjakoa, mikä koettiin epätasa-arvoisena toimintana.

6.4.3 Oikeudenmukaisuus, tasa-arvoisuus ja säännöt

Piittaamattomuus leipäjonon sääntöjen (kuva 4) noudattamisesta nousi esille osallisuutta vähentävänä tekijänä oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvoisuuden

näkökulmasta. ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonon säännöissä edellytetään oikeudenmukaisuutta ja tasavertaista kohtelua kaikille. Sitä valvottiin epävirallisesti myös asiakkaiden taholla. Kaikkien asiakkaiden oletettiin myös noudattavan yhteisön arvoja ja sääntöjä. Luottamus synnyttää osallisuutta ja osallisuus luottamusta (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018, 37). Luottamukseen pohjautuvat odotukset yhteisöä kohtaan sekä oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvoisuuden toteutuminen olivat puheenaiheina lähes joka käynnillä. Se kohdistui erityisesti rehelliseen vuoronumerojakoon, joka johtaisi arvottuun, oikeudenmukaiseen ruokajakoon. Luottamuksen ailahtelevaisuus toisiin ihmisiin ja yhteisöön oli suuri ja jatkuva kielteisyyden jatkumo oli olemassa.

Kuva 4. ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonon säännöt ilmoitustaululla

Sääntöjen noudattaminen oli haastateltaville tärkeää. Kuvan 4 säännöt olivat muokkaantuneet osittain asiakaspalautteen perusteella. Sääntöjä rikkovasta toiminnasta oltiin pahoillaan:

silkkää käytöstopojen puutetta. [haastateltava d.]

Toivottiin samanlaisten arvojen ja normien yhteensovittamista. Yhteisön kontrolli ”valvoi” eritoten vuoronumeron jakotilanteita sekä toimintaa jonottaessa. Ei-toivotusta käytöksestä tai toiminnasta tehtiin havaintoja, jotka päätyivät lopulta henkilökunnan tietoon. Tiedonkeruun ajankohtana keväällä 2019, leipäjonossa oli usein kuultavissa paljon puhetta mm. huonosta käytöksestä, suurista vuoronumeroista ja varastamisesta. Leipäjonossa käyneet ulkomaalais-taustaiset henkilöt olivat myös puheenaiheena. Havaintojen ja haastatteluiden perusteella kyseessä olivat viime vuosina Suomeen tulleet, suomen kieltä taitamattomat turvapaikanhakijat. Heistä puhuttiin yhtenä ryhmänä, *mamuina*, keiden koettiin laiminlyövän sääntöjä ja toimivan röyhkeästi suomalaiseen kulttuuriin verrattuna. Heidät koettiin ulkopuolisiksi tunkeilijoiksi. Aihe loi suutumusta:

Jos ei missään muualla, niin täällä kyllä tulee rasistiseksi.
[haastateltava b.]

Käyn kohta viskomassa ne mamut ikkunasta ulos.
[Hartola: Kenttäpäiväkirja 8.4.2019.]

Niillä on eri tuet, kuin meillä. Silti ne hakee täältä, ei kukaan voi syödä semmoisia määriä. [haastateltava c.]

Väärinkäytökset aiheuttivat jopa vihaa ja rasismia. Kulttuurilliset yhteentörmäykset jonotustilanteiden sosiaalisen käyttäytymisen sääntöjen poikkeavaisuuksien ja siitä seuranneet sääntöjen vastaiset toiminnot huomioitiin. Se näkyi heikentävä tekijänä osallisuuteen pohjautuvissa asiakasidentiteeteissä. Oma yhteisö koettiin vahvaksi. Se ei silti ollut valmis kohtaamaan vastoin-käymisiä ruoan saantiin liittyvissä toiminnoissa. Yhtäältä ne vahvistivat oman vertaisryhmän keskinäistä toveruutta. Toisaalta ne nostivat vastakkaisasettelua ihmisten välillä ja antoi kasvualustaa ääriajattelulle. Fyysisiltä yhteenotoilta kuitenkin vältyttiin. Henkilökunta puuttui aina väärinkäytöksiin, joita se myös resurssiensa puitteissa valvoi. Erään konfliktin selvittyä, ViaDia Mikkeli ry:n toiminnanjohtaja tiedotti asiakkaille tilanteesta ja muistutti sanktioista. Sanktiot olivat määräaikaista ja lopullinen porttikielto toistuvista sääntöjen laiminlyönneistä. Humalassakin sai tulla asiakkaaksi, jos osasi käyttäytyä. Se osoitti empaattisuutta ja huolenpitoa matalalla kynnyksellä asiakkaalle. Suomen kielen taitoisia maahanmuuttajia oli mukana mm. tupakkapaikalla keskusteluissa kantaväestön kanssa. Lähtökohtaisesti kukaan ei haastattelussa maininnut rasismia lähtökohtaiseksi arvoalinnakseen, mutta oletusarvona oli vankasti

suomalaisen kulttuurin perinteiden noudattaminen. Havainnoissa ei myös tullut ilmi suvaitsemattomuutta ulkomaalaisia kohtaan, mutta heidän toimintaansa tarkkailtiin väärinkäytösten varalta. Haastateltavan sanoin:

Noihin ei olla vielä totuttu täällä Suomessa. Menee ainakin kymmenen vuotta, että porukka tottuu noihin. [haastateltava b.]

Kriisien jälkeen yhteisö rauhoittui nopeasti takaisin leipäjonon arkeen ja oikeudenmukaisuuden sekä tasa-arvoisuuden toivottiin jatkuvan, vaikka sitä epäiltiin. Prosessi syvensi luottamusta järjestävän tahon ja asiakkaiden välillä. Henkilökunnalta se vaati suuria ponnisteluja asiakkaan hyväksi oman toiminnan tasaisuudella.

Haastateltava ollut henkilö mainitsi lisäksi sääntöjen ja aikataulujen noudattamisen näkökulmasta aamuhartauden keston ajoittaisen venymisen. Sen ilmoitettu pituus on 15 minuuttia, mutta saattoi venyä joskus puoleen tuntiin. Toisista hartauden pitäjistä ei pidetty liian *paatoksellisuuden* vuoksi. Hartauteen liittyvää pohdintaa ei kuitenkaan pidetty merkityksellisenä osallisuuden tunnetta vähentävänä seikkana, vaikka se aiheutti pienimuotoista vastalauseita toiminnasta. Hyvänä pidettiin, ettei hartauteen velvoitettu osallistumaan. Moni poistui hartauden ajaksi ulos tupakkapaikalle.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA TULOSTEN TARKASTELU

Tarkastelen työssäni osallisuuden rakentumista ja sen ulottuvuuksia sekä vertaissuhteiden ja jonottamisen kokemuksia. Tuon esille osallisuuden muuttuvia ja kokemuksellisia elementtejä. Osallisuuden useista määritelmistä minulla oli tilaisuus kohdentaa määrittelyä kontekstiin sopivaksi ja ymmärrettäväksi. Jonottamiseen liittyvää häpeän kokemusta lievitti vertaissuhteiden suhteellisen vaivaton rakentuminen. Se näkyi ja kuului jonottajien kommunikointina ja vuorovaikutuksena. Ihmisten motivaatioiden samanlaisuus oli jo itsessään lähellä vertaissuhteen olemusta.

Leipäjonon asiakkailta oli motivaationa vastaanottaa taloudellista hyvinvointia. Nälkä ja vähävaraisuus taistelevat elämän perusedellytyksiä vastaan. Ne ovat este osallisuuden ja hyvinvoinnin saavuttamiselle. Ihmiset kertoivat tunteensa häpeää tullessaan ensimmäistä kertaa leipäjonoon. Laihiala (2018,

34) kuvailee häpeää tunteena huonomuudesta ja riittämättömyydestä. Tunnetilana sillä on yhteyttä masennukseen ja huonoon itsetuntoon. Ohisalon ym. (2014b, 94–95) mukaan vuorovaikutus, ruoka-avun organisointi ja toiveikkaus tulevaisuudesta ja pärjäämisestä vähentävät häpeän tunnetta. Leipäjonosta saatuun ruokaan tai sen määrään ei voi kuitenkaan vaikuttaa, se tulee pääosin kauppojen hävikkituotteista. Jaettavaa määrää ei tiedetty etukäteen. Ruoan määrää ja laatua eikä kohdalle sattunutta vuoronumeroa voinut etukäteen ennakoida. Toiveikas odottaminen ja mahdollinen pettymys kassin laihan sisältöön yhdistettynä suureen arvottuun jonotusnumeroon aiheutti pettymystä asiakkaissa, mikä saattoi heikentää osallisuuden kokemusta ja viihtyvyyttä. Se tuli ilmi epäilyinä vuoronumeroiden arvonnin rehellisistä suorittamisesta, poistumisella jonosta kesken ruokajaon ja kartoittamalla mahdollisia syyllistä/syyllisiä tapahtuneeseen. Turvattomuuden tunne oman selviytymisen kannalta etäännytti helposti yhteisöstä, johon oli sidoksissa pääosin ruoan saamisen vuoksi. Ongelman kanssa oli pakko elää ja palata leipäjonoon uudelleen, mitä voi tulkita omaan tilanteeseensa sopeutumisenä. Jonottaminen kuului arkeen toistuvana rutiinina. Siellä oli mahdollisuus tavoittaa sen antama elintaso. Leipäjonossa olleet ihmiset ovat sopeutuneet elämäntilanteeseensa (Ohisalo ym. 2014a, 81–86; Laihiala & Ohisalo 2017, 244).

Leipäjonossa oli tapana tervehtiä muita ihmisiä. ”Huomenta” -sanon sanominen oli juurtunut syvälle ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonon kulttuurissa. Lähes kaikki tervehtivät toisiaan. Tervehtiminen oli yleisempää kantasuomalaisten kesken, kuin ulkomaalaistaustaisten henkilöiden ja kantasuomalaisten välillä. Se oli myös askel yhteisön jäseneksi ja tapa kiinnittää yksilöitä yhteisöön ja vahvistaa asiakaskunnan koheesiota. Useasti samaan aikaan paikalla olleet huomioivat toisensa, joko tervehtimällä tai non-verbaalisesti esimerkiksi katsekontaktilla.

ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonon kahvila tarjosi mahdollisuuden ilmaiseen aamupalaan. Siitä oli tullut monille vakiintunut rutiini. Leipäjonon kahvilakulttuuri oli sosiaalinen tapahtuma. Se lisäsi viihtyvyyttä ja tasa-arvoa asiakkaiden kesken omassa yhteisössään, mutta myös yhteiskunnallisesti: jokaisella ihmisellä oli mahdollisuus nauttia kahvilapalveluista. Kahvilassa oli hyvinvoinnin lähteenä mahdollisuus aineelliseen osallisuuteen (*having*) sekä aineettomaan osallisuuteen.

teen (*loving*). Kahvilassa oli mahdollisuus kuunnella ja esittää musiikkia. Paikalla oli piano ja laulamista varten äänentoistolaitteet. Asiakkaat olivat tyytyväisiä satunnaisista ammattimaisista musiikkiesityksistä. Lähes jokainen osallistui suosionosoituksin esityksen päätteeksi. Haastatteluissa mainittiin ViaDia Mikkeli ry:n israelilaiset vieraat, jotka tulkin välityksellä kertoivat uskostaan ja pitivät musiikkiesityksen. Tämä koettiin positiivisena vaihteluna perinteisille aamuhartauksille. Jokinen (2017, 18–19) kirjoittaa musiikin merkityksestä ihmisiä yhteen liittävästä voimasta. Hänen mukaansa musiikki on lujittanut sosiaalisen läsnäolon ja ryhmään kuulumisen tunnetta aktivoivana tekijänä. Miellyttävänä ärsykkeenä se aiheuttaa hetkellistä hyvänolon tunnetta ja nostaa viireystilaa. Musiikkia toivottiin viihdyttämistarkoituksessa esittäjiltä usein lisää heidän ollessa paikalla. Tilannetta kuvattiin myönteisenä tapahtumana vaihteluna arkeen aamupalan aikana.

Sosiaaliset suhteet näkyivät keskusteluina. Keskustelut leipäjonossa kävijöiden kesken ilmensivät vertaisuuden kokemista yhteisillä aiheilla ja niistä löydettyjä yhteisiä, yhdistäviäkin kosketuspintoja elämän varrelta. Ihmiset jakoivat kokemuksiaan myös työelämästä tai eletystä elämästä. Menetetty identiteetti työelämässä olevana, omillaan pärjäävänä oli vaihtunut eläkkeeseen, sairauseläkkeeseen tai työttömyyteen. Tämä saattoi olla yksi tapa paikata identiteettiä ja menetettyä statusta. Toimeentulosta kerrottiin joka tapauksessa jäävän liian vähän rahaa tarvelähtöisille hankinnoille. Esimerkkinä mainittiin hygieniatuotteet ja harrastukset. Kahvilassa tai tupakkapaikalla kohtaamiset johtivat keskusteluihin, kerrottiin jopa elämäntarinoita spontaanisti. Toiveikkuus paremmasta näkyi iloisuutena. Keskusteluiden sisällöt loivat näköalaa tulevaisuuden suunnitteluun. Esille tuotiin uusia suunnitelmia halusta opiskella tai saada töitä.

Yhteisössä mukana oleminen antoi vetovoimaa palata säännöllisesti leipäjonoon tapaamaan tuttaviaan. Eräälle haastateltavalle se oli tapa viettää arkea. Siitä kertoi käymisen säännöllisyys. Se oli hänelle tapaamispaikka leipäjonossa tutuksi tulleisiin eläkkeellä oleviin saman alan ammattilaisiin:

Joka aamu, silloin kun tämä on auki, kokoonnutaan aina samaan pöytään, sama porukka.

Heidän vertaisryhmänsä kohtaaminen leipäjonossa oli yhteenkuuluvuutta lisäävä tekijä, joka kokosi yhteen samalla alalla työskennelleitä eläkeläisiä. Pöytäkunnat, joissa ryhmät kokoontuivat, muodostivat kahvilassa aamupalan yhteydessä lähes päivittäisen samankaltaisen näkymän jäsenineen. Pöytäkunnissa (ja tupakkapaikalla) kohtaaminen oli tasa-arvoista ja oikeudenmukainen toiminta vahvisti ryhmää. Asiakkaiden välillä oli havaittavissa toisten ihmisten hyväksyminen. Se vahvisti vertaissuhteita ja osallisuutta kuulumalla yhteisöön. Luottamus samankaltaisissa elämäntilanteissa oleviin ihmisiin tuli esille esimerkiksi keskustelun henkilökohtaisesta tasosta tai pöytäkunnan valintana.

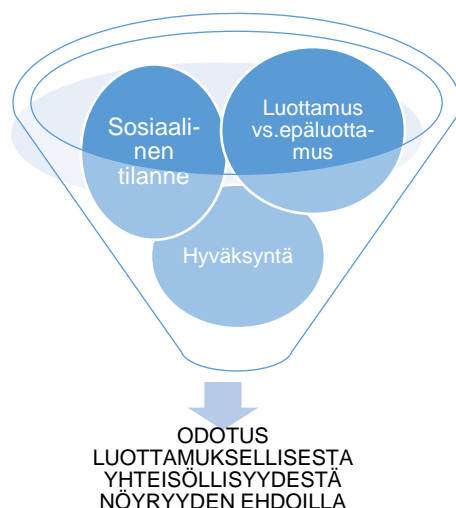
Sääntöjen noudattaminen oli merkittävä ylläpidetty arvo. Niiden noudattamatta jättäminen oli merkityksellinen osallisuutta vähentävä tekijä oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvoisuuden näkökulmasta. Maahanmuuttajia seurattiin tarkasti ja heidän toimintaansa tarkkailtiin väärinkäytösten takia. Heidän koettiin saavan ylimääräistä apua omien tukimuotojensa lisäksi. Eriarvoisuutta koettiin mm. heidän oletetun, joskus myös tiedetyn asumismuotonsa ja sen ilmaisten palveluiden vuoksi. Maahanmuuttajiin kohdistuneet kielteiset tuntemukset kohdistettiin heihin ryhmänä. Kommunikointi oli vaikeaa kielimuurin ja kulttuurierotämättömyyden vuoksi. Merkitysten sisältö pohjautui usein olettamuksiin ja uskokuksiin, mutta pohjautui joskus myös oman ryhmän kiinteyden ja vetovoiman vahvistamiseksi. Kielteiset tekijät tuotiin joskus kovasanaisesti esille esimerkiksi ihmisten vastakkain asettelulla. Pelkästään etninen alkuperä ei aina ollut peruste sattuneille vihamielisyyttä aiheuttaneille tapahtumille. Oikeudenmukaisuuden nimissä myös väärinkäytöksiä tehneitä kantasuomalaisia paheksuttiin, se (mm. varastaminen) koettiin erittäin alhaisena toimintana. Sääntöjä rikkoneen henkilöllisyys tuotiin ilmi toisille asiakkaille. Rehellisyyttä ja sääntöjä arvostettiin. Varastamista pidettiin alhaisimpana tekona leipäjonossa. Etuilu jonnossa tuomittiin huonona käytöksenä.

ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonoon päätyminen syistä löytyi yhteneväisyyksiä Ohisaloon ja Laihialan (kuva 1) esittämään verrattuna. ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonopaikkaa ”hyvinvointivaltion vuotavaa pohjaa” (Ohisalo & Laihiala 2014, 107–108) monelta osin mahdollistaen myös osallisuuden ja vertaisuuden kokemista. Leipäjonossa käyminen ja sosiaalinen kanssakäyminen ylläpitää asiak-

kaiden fyysistä ja psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Se koettiin selviytymisen viimeisenä mahdollisuutena. Ruoka-avusta oli apu **nälän tunteeseen** ja se mahdollisti myös **terveydentilan ylläpitämisen taloudellisesti**. Kaikki haastateltavat olivat **yksinasujia**. Yksinasuvien riskinhallinta, esimerkiksi **työttömyys, matalan sosiaaliturva** tai **eläkkeiden** varassa elävien ihmisten kanssakäyminen sosiaalisena vahvistumisena näkyi vertaiskohtaamisten muodossa. Samantyyppiset problematiikat, jotka etäännyttivät ihmisiä yhteiskunnasta, kuten **päihdeongelmat**, kokosivat ihmisiä yhteen. Hyväksyvä yhteisö vahvisti ryhmien mahdollisuutta tasavertaiseen sosiaaliseen kanssakäymiseen. Leipäjonosta saatu ruokakassi täydensi yhteiskunnalta saadun **taloudellisen tuen riittämättömyyttä**. Leipäjono oli sosiaalinen **ihmisten kohtaamispaikka**, jossa oli mahdollisuus **puhua** asioistaan ja **kuunnella** toisia ihmisiä. ViaDia Mikkeli ry tarjosi myös mahdollisuutta asiakkaille asiantuntevaan ohjaukseen esimerkiksi **tuki- ja etuusviidakon** selvittämisessä. Jokaisella asiakkaalla oli mahdollisuus saada apua henkilökunnalta sitä halutessaan. Monisyinen joukko piti sisällään **vertaisryhmiä** ja siellä vertaiset kohtasivat myös satunnaisesti. Se myös kokosi yhteen määrittelemättömän joukon ihmisiä, monesta **eri kulttuureista tulleita**, heterogeenisen ryhmän, joka pirstaloitui moneksi omaksi pieneksi ryhmäksi satunnaisesti. Leipäjono on mahdollisuus oppia elämään rinnan erilaisista taustoista sinne päätyneiden ihmisten tai ryhmien kanssa.

Opinnäytetyön analyysin tulokset kiteytyvät kuvassa 5. Kuvassa on esitetty ViaDia Mikkelin leipäjonon asiakkaiden ”äänellä” osallisuuden muodostuminen. Leipäjonossa käyminen ei ole yksiselitteistä, jokaisella kävijällä oli omat henkilökohtaiset syynsä. Sosiaalinen tilanne taloudellisin perustein, mutta myös henkisten ja sosiaalisten syiden perusteella oli pohjana leipäjonossa käymiselle. Odotukset leipäjonon asiakkaille ovat hyvinvointia lisääviä aineettomia tuntemuksia tai aineellista; mieleistä ja terveellistä ruokaa, mitkä auttavat elämisen laadun kohentamisessa. Se sitoo myös ihmisiä kiinteämmin yhteisön jäseneksi. Osallisuuden ja vertaissuhteiden kokeminen asiakkaille on mahdollisuus hyvinvoinnin ja elämänlaadun tavoittamiseen yksilöinä, jäseninä yhteisössä ja yhteiskunnassa. Jokainen asiakas hyväksyttiin omana itsenään yhteisöön. Leipäjonossa käymistä ja sinne palaamista selittää myös sosiaalinen vetovoima vertaissuhteisiin. Pienryhmät olivat jäsenilleen tärkeitä yhteisen

hyväksynnän, viihtyvyyden ja yhdessä olemisen kannalta. Esille nousi merkityksellisenä vertaissuhteiden ja vertaisryhmien hyväksyvä yhteisöllisyys. Luottamus vs. epäluottamus kielteisenä tekijänä, murensi yhteistä arvopohjaa, jolloin osallisuuden muodostumisen kokemukset näyttäytyivät ailahtelevina ja muuttuvina vallinneen tilanteen mukaisesti; turvattomuus ja osattomuus näkyivät osallisuuden ailahtelevana kokemisena.

Kuva 5. Opinnäytetyön kiteytetty tulos

Antony Williams (2002, 11) rinnastaa Les Murrayn aforismia runon kirjoittamisesta ohjeena toiminnalliselle ryhmälle: *“Ajatuksesta ei ole hyvä aloittaa. Kuva on parempi lähtökohta, mutta paras on epämääräinen, kutkuttava tunne. Se saa ihmisen valtaansa myös fyysisesti ja alkaa tanssittaa häntä.”* Tätä aforismia voi ajatella myös leipäjonon asiakkaan osallisuuden ja vertaisuuden kokemisen näkökulmasta vastauksena tutkimustehtävään:

- häpeän ja huono-osaisuuden kokeminen aluksi
- ystävällinen vastaanotto ja hyväksyvä ilmapiiri luo turvallisuutta
- osallisuutta ja vertaisuutta lisäävät ja heikentävät kokemukset.

Opinnäytetyöni osoitti, että ”Leipäjonossa on tunnelmaa” ja siellä voi kuulla monta tarinaa.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi onnistui kokonaisuudessaan väljän aikataulunsa ansiosta suunnitellusti. Siihen oli varattu aikaa n. yksi vuosi. Ideapaperi syntyi lennokkaasti aiheen löydyttyä. Kypsyttelyvaihe ja suunnitelman laatiminen olivat haastavaa. Koin voimavaroja kuluttavaksi tehdä sitä pimeänä talviaikana. Kun opinnäytetyön suunnitelma esitettiin ja se hyväksyttiin keväällä 2019, pääsin vihdoin aineistonkeruuseen. Toimin aktiivisesti leipäjonossa saadakseni luotua sosiaalisia suhteita useisiin siellä olleisiin ihmisiin. Suunnittelin etukäteen toimintamalleja, pysyökseni aikataulussa ja varautuakseni mahdollisiin vastoinkäymisiin suunnitelmissani. Kalenteriin etukäteen määritelty aikataulu aineistonkeruuseen sopivan väljä. Aineistonkeruun tehtiin huhti- ja toukokuun aikana 2019. Aineisto analysoitiin kesä- ja heinäkuun aikana 2019. Opinnäytetyön kirjoittamiseen oli varattu syksy 2019 (kuva 6). Tavoitteenani on valmistua 2019 vuoden aikana.

Kuva 6. Opinnäytetyön aikataulu ajalle 1.9.2019–30.11.2019

Kaikki viisi haastattelua toteutettiin aikataulullisesti päivälleen suunnitelman mukaisesti. Nauhoitettujen haastatteluiden olisi voinut toteuttaa kahdella laitteella (puhelin), sillä purkuvaiheessa käyttämäni puhelin jäi näppäinlukkoon ja pysäytti litteroinnin useaksi päiväksi. Havaintojen sisällöllinen saturaatio täyttyi melko nopeasti. Havainnot alkoivat tuottamaan jopa rutiininomaisesti samankaltaisia asioita. Tämä johtui osittain valitun teoriapohjan ohjaavuudesta sekä

omista sosiaalisen toiminnan säätelyistä, kuten tilanteiden sosiaalisesta lukemisesta ja ilmapiirin aistimisesta. Tekijä supisti havainnointia määrällisesti. Sisällön saturaatio johtui myös havainnoinnin pohjateorian lukkiutumisesta Via Dia Mikkeli ry:n leipäjonon strukturoidun rutiinin ympärille muodostuneesta asiakaskulttuurin ilmenemisestä. Laadullisessa tutkimuksessa oli mahdollisuus kerätä aineistoa erittäin yksilöllisesti ja sen avulla saada todenmukaista sanomaa yksilön näkökulmasta esille. Tulokset kuvaavat toivon elättämistä ja ihmisistä kumpuavaa tahtoa olla yhteisön jäsen sekä saada kokea tietoista osallisuuden ja vertaisuuden tunnetta. Tuloksissa on esillä myös vastakkaisajattelu ryhmien välillä. Sitä aiheuttivat väärinkäytökset ja kulttuurilliset törmäykset. Pohjalla on vähävaraisuus ja nälkä. Tulokset vastaavat kysymyksiin eri näkökulmista.

Haastavana, mutta mielenkiintoisena, koin aluksi sekä astua yhteisöön että ymmärtää leipäjonon asiakkaiden kulttuurillista toiminnan ohjausta. Heidän kokemuksellisuutensa tulkinta objektiivisella lähestymistavalla oli aineiston keruun kannalta laadullista merkityksellisyyttä (Hirsjärvi & Hurme 1997, 160). Koin oman tekemiseni olevan alussa häilyvällä alueella ammatillisuuden, opiskelijan (opinnäytetyöntekijän) ja asiakkaan välillä. Liiallinen kulttuurillinen erillaisuus poikkesi aluksi henkilö- sekä ammattipersonani roolista. Etenin opinnäytetyössä vaihe kerrallaan. Oma polkuni opinnäytetyöntekijänä ja asiakkaana eteni lopulta samankaltaisella tavalla kuin tutkimuksen haastatelluille oli tapahtunut. Asiakasidentiteettini muotoutui luonnollisesti. Noudatin sääntöjä ja tapoja. Olin opiskelija leipäjonossa. Oman kokemukseni perusteella olin samanarvoisessa asemassa yhteiskunnallisesti ja osana yhteisöä muiden kanssa. Kohtasin myös suuria haasteita uuden äärellä ollessani. Eräs mainittava seikka oli oman yksityisyyden säilyttäminen. Joskus myös jouduin perustelemaan resurssiani ylläpitää autoa tai koin saavani huomiota uusista kengistä. Tilanteista selvisin kertomalla totuuden: olen vasta jäänyt työelämästä pois ja olen opiskelija. Kerroin myös aina avoimesti mitä ja miksi opiskelen sekä kerroin tekeväni opinnäytetyötä (marraskuu 2019 jälkeen) ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonosta. Kokemuksista oli hyötyä omassa oppimisprosessissa eritoten kontekstin ymmärtämisen tukena. Opin ja oivalsin kokonaisuuksia opinnäytetyön tekemisestä sen edetessä vaiheesta toiseen. Oma kokemaani häpeän stigmaa lievitti tietoisuus, että olin opinnäytetyötä tekemässä ollut opiskelija ja käyttämäni ruoka-apu oli väliaikainen elintason ylläpitokeino.

Opinnäytetyö tuo näkyviin paikallisen ruoka-apua tuottavan matalan kynnyksen toimijan laadullista osaamista. Ruoka-avun organisoinnin kehittäminen ja sosiaalisen tapahtuman merkittävyyden tunnistaminen ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonossa poikkeaa aiemmin julkisuudessa usein esitetystä kuvasta synkästä ja masentuneen näköisestä jonottajien pitkästä ketjusta. Opinnäytetyö tuo asiakkaan äänen kuuluville ja sen sisältö ja tulokset kertovat leipäjonon tilanteesta tutkimusajankohtana. Sisältö tarjoaa tietoisuuden leipäjonon kulttuurillisista erityispiirteistä ja tuo kuvan asiakkaasta ja yhteisön arvomaailmasta lukijalle. Tulokset osoittavat osallisuuden kokemisen tarpeellisuuden hyvinvoinnin yhtenä edellytyksenä. Osallisuuden yhteensovittaminen kaikkien kesken tasavertaisesti on suuri haaste ja ristiriitoja on todennäköisesti aina olemassa ihmisten välillä. Opinnäytetyö ei tuonut esille uusia suuria muista tutkimuksista poikkeavia eroavaisuuksia. Leipäjonoista tehtyjen, tässä opinnäytetyössä käytettyjen lähteiden aineiston keruutapa oli määrällinen. Laadullisen aineiston pirstalemaisuus ohjasi kohdentamaan fokuksen tuloksissa (myös koko prosessissa) yksilön kokemukseen ja tuntemukseen, osin tutkimuksen tekotavan perusteella, mutta myös sosionomin kompetenssin ja ymmärryksen oppimisprosessin näkökulmasta sekä eettisen osaamisen vahvistajana.

Opinnäytetyön tulokset ovat samansuuntaisia Tuomo Laihialan (2018) väitöskirjan kanssa. Laihiala kuvaa leipäjonossa kävijöiden kokevan sosiaalisen tuen ja vertaistuen merkityksen häpeää vähentävänä tekijänä (Laihiala Ronkaisen 2018 mukaan). Haapanen (2017, 49–52) kuvaa leipäjonon asiakkaiden solmimia kontakteja selviytymistä ja häpeää taannuttavana *sosiaalisena kuplana*. Hänen mukaansa leipäjonossa kävijät hakeutuvat aktiivisesti vuorovaikutukseen toisten asiakkaiden kanssa. Haapanen toteaa kuitenkin suhteiden kestävydestä niiden olevan herkkiä ja helposti särkyviä. Saari (2018) ja Ohsalo (2018) kertovat esitelmissään organisoinnin tulevaisuudesta leipäjonoissa myös leipäjonosta sosiaalisena yhteisönä, jossa on luottamusta ja häpeää. Heidän mukaansa tavoitteena on viedä politiikan keinoin toimijoiden työn tueksi muita osallisuuteen kuuluvia elementtejä, kuten velkaneuvontaa ja sosiaalityötä (ks. Muurinen & Lovio 2016). Erik Allardt (1976, 31) korostaa tutkimuksen ja yhteiskunnan suhdetta kysymyksessä hyvinvoinnin analyysissa. Hänen mukaansa käytetyt tilastolliset mitat heijastavat sosiaalisia arvoja ja ohjaavat siten poliittisten päätösten tekijöiden huomiota. Saaren mukaan (2015, 89) valtaapitävä ryhmä haluaa auttaa ja tukea huono-osaisia, mutta epäilee

tämän tarkoittavan yhteiskunnallisen *status quo* -tilanteen tarkoituksellista ylläpitämistä, tätä kutsutaan sosiaalisesti etäisyydeksi, millä Saaren mukaan pidetään yllä tasapainoa ja valtaa. Tepponen ym. (2015, 39) esittää samankaltaisen ongelman tiedon liikkumisen kankeudesta kentältä suoraan yhteiskunnalliselle tasolle päättäjille. Yleisesti sen taustalla on hänen mukaansa usein eriarvoisuuden ja etäisyyden tunne viranomaisiin ja yhteiskunnassa vaikuttamisen mahdollisuuksiin. Onko leipäjono hyväksytty pysyvänä ilmiönä, johon tarjotaan tulevaisuudessa, poliittisen päätöksenteon voimalla mm. osallisuutta ja julkisen vallan palveluita? Tähtääkö tulevaisuuden visio sosiaalisen etäisyyden tukemiseen? Laihiala ja Ohisalo (2017, 142) kuvaavat artikkelissaan ruoka-avun olevan ”*yksi suomalaisen eriarvoisuuden räikeimmistä ilmentymistä.*” Sitä kuvataan *Below The Breadline* -raportissa valtiovallan epäonnistumiseksi, jonka ei toivota enää kasvavan. Sen mukaan on tärkeää sitoutua ymmärtämään ilmiön laajuutta ja oppia ymmärtämään omia virheitänsä sosiaalisen turvaverkon korjaamiseksi ja saada se toimintaan (Cooper ym. 2014, 21).

8.1 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön aihe valikoitui mielenkiinnosta marginaalissa elävään ryhmään. Aiheen ammatillisesti ajateltu eettinen pohja on ihmisten sosiaalisesti kestävä osallisuuden kokemuksien esille tuominen. Aiheena leipäjono on sosiaalisesti mielenkiintoinen ja esiin nostamisen arvoinen, liittyhän siihen median kiinnostusta ja uutta tutkimusta. Leipäjono on saavuttamassa myös poliittista mielenkiintoa osallisuuden ja kestävä kehityksen näkökulmasta. Tältä pohjalta pohdittuna on eettisesti huomioitava, kuinka opinnäytetyön tulokset kohtaavat poliittisen tahdon ja tilanteen. Osallisuuden kokemisen tunnistaminen ja sen poissaolo ovat mahdollisuuksia saada näköalaa ympärillämme piilossa olevaan todellisuuteen. Osallisuuden haavoittuvuus tuli esille opinnäytetyössä, se ilmentää leipäjonossa kävijöiden herkkyyttä ja osattomuuden tunnetta. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 125) kuvaavat tutkimuksen ja etiikan yhteyttä kahtalaisena. Tutkimuksen tulokset vaikuttavat eettisiin ratkaisuihin mm. niiden käyttämisestä julkisesti. Toisaalta eettiset kannat vaikuttavat tehtyihin ratkaisuihin tieteellisessä työssä ja sen suunnittelussa.

Opinnäytetyön suunnitelmavaiheessa kävimme neuvotteluja ViaDia Mikkelin ry:n toiminnanjohtajan Vesa Nyrhisen sekä muun henkilökunnan kanssa.

Teimme sopimuksen opinnäytetyön tekemisestä ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonossa (liite 6). Sain luvan kerätä aineiston käyttäen teemahaastattelua ja piilohavainnointia. Tilaajan toive asiakkaan äänen kuulemisesta toteutui havainnoinnin sisältämissä keskusteluissa, jotka olivat toisinaan syvällisiäkin elämäntarinan kerrontaa. tarinat toivat tietoisuutta leipäjonossa kävijöistä anonyymeinä kosketuspintoina kenttään, mikä luottamuksellisuudessaan vahvistaa tämän opinnäytetyön eettistä luotettavuutta, tutkijan toiminnan osalta.

Etnografiseen tutkimusotteeseen kuuluu tutkittavan ilmiön arjen eläminen, jotta kerätty aineisto olisi mahdollisimman todenmukaista ja aitoa. Päästäkseni aineistonkeruussa alkuun, oli tärkeää päästä osaksi yhteisöön ja löytää oma paikka leipäjonosta. Mahdollistin aidon kokemuksen, jotta ymmärtäisin oma-kohtaisesti leipäjonon kulttuuria. Aineiston keräämisen jälkeen mielestäni oli eettisesti kestävää jatkaa kävijänä leipäjonossa. Tämä toteutui noin kerran viikossa. Samalla oli mahdollisuus reflektoida oman toimintaa huomioita omasta eettisestä osaamisesta, mutta myös asiakkaana jatkamisesta. Prosessi opinnäytetyön tekijänä täytyi saattaa myös loppuun asti. Lisäksi oli käsiteltävä luopuminen melko hektisestä prosessista ja tutkijan roolista.

Kunnioittaen asiakaskulttuurin anonyymisyyttä keräsin aineistoa leipäjonossa piilohavainnoimalla. Leipäjonon sisäinen arvomaailma on samantyyppinen kuin piilohavainnoimisen eettisen osaamisen arvomaailma. Jokin muu havainnointitekniikka olisi saattanut vaikuttaa dramaattisesti aineiston sisältöön. Minut olisi voitu kokea ulkopuoliseksi tunkeilijaksi. Asiakaskunta oli myös vaihtuvaa ja vapaaehtoisuuteen perustuvaa, joten tila oli julkinen, mikä tuki myös tätä valintaa. Tutkittavien suoja toteutui. Opinnäytetyössä ei kenenkään hyvinvointi vaarantunut tai henkilöllisyys tullut julki. Käsittelin aineistoa luottamuksellisesti ja rehellisesti. Tämä on myös tutkimuksen tuloksen kannalta olennaista, jotta saatu tieto on aitoa.

Nauhoitettuihin teemahaastatteluihin sain jokaiselta haastateltavalta hänen lupansa. Luottamukseen ja prosessin loppuun asti viemisen näkökulmasta, lupasin tuhota nauhoitukset litterointivaiheen sen salliessa. Opinnäytetyössä käytetyt valokuvat ovat kuvattu päivänä, jolloin ruokajakoa ei ole, ketään henkilöä ei kuvattu prosessin missään vaiheessa. Salassapitolupua en ole allekir-

joittanut. Asiakkaan asioista ei kerrota kenellekään ja keräämäni tieto on luotamuksellista ja haastateltavat pysyvät anonyymeinä, mikä on tämän opinnäytetyön ”kulttuurillisen ja symbolisen maailman” (Grönfors 2011) arvojen mukaista. Aineistossa esiintyvät henkilöön liittyvät havainnot eivät ole tunnistettavissa tekstissä. Lisäksi aineisto tuhottiin analyysin jälkeen.

Tärkeää oli ymmärtää oma rooli tutkijana (opinnäytetyön tekijänä); muistaa tiedostaa tunteiden ja ammatillisten ajatusten ero pysyäkseen puolueettomana toimijana. Ammatillista ajattelua etäännytti mahdollisuuteni tehdä opinnäytetyö opintovapaalla. Liiallinen ammatillinen heittäytyminen tilanteeseen olisi voinut tuoda esille tähän opinnäytetyöhön tutkijan kannalta kuulumattoman seikan eli auttaja/autettava -tilanteen. Sosionomin kompetenssiin kuuluu eettinen osaaminen. Sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet ovat tärkeä osa myös opintoja. Ammatillisen työskentelyn lähtökohtana on asiakas ja hänen tuottaman tiedon eettinen reflektio. Oman toiminnan tarkastelu ja ammatillisen arvopohjan arviointi on keskeinen osa ammattieettistä osaamista. Sosionomi pyrkii edistämään myös tasa-arvoa ja kykyä olla suvaitsevainen myös arvoriitoja kohdatessaan. Toimialaan kuuluu pyrkimys yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan huono-osaisuuden ehkäisemistä. (Rouhiainen-Valo ym. 2010, 16–17)

Aito kiinnostus aiheeseen ja toimiva vuorovaikutus haastateltaviin lisää opinnäytetyöni luotettavuutta. Tutkimuksen pätevyyttä eli valideettia pyrin vahvistamaan esittämällä kysymykset keskustelun kautta ja vältin ammattikieltä ja avasin joitain käsitteitä, kuten *osallisuus*. Pätevyyttä vahvistin myös pitämällä oman fokukseni kiinnostuksen kohteen määritellyn teorian takana havainnoimisen pohjana ja tukena. Pidin tärkeänä olla puolueeton toimija, jota ilmensin mm. neutraaleina kannanottoina ajoittain voimakkaissa tilanteissakin. Noudatin *puolueettomuusnäkökulmaa* (Vilkka 2005, 160) erityisesti aineistonkeruussa, jotta haastateltavan ja haastattelijan välille syntyisi luottamusta ja tilanne olisi osapuolille tasavertainen tapahtumana. Tätä tuki mielestäni teema-haastattelun keskustelunomainen toteutus. Luottamus lisää luotettavuutta tutkimuksen teossa. Pohdintani mukaan sillä on merkittävä eettinen merkitys. Luotettavuus eli reliabiliteetti todentuu yleisesti todetun ikäryhmän valikoituessa haastatteluihin aikaisempien tutkimusten perusteella. Sillä saattoi olla

merkitystä vastausten yleisten tekijöiden kannalta. Kaikilla oli myös samankaltaisia kokemuksia leipäjonosta. Tutkimuksen kokonaisluotettavuus (Vilkkä 2005, 161) koostuu sen pätevydestä ja luotettavuudesta.

8.2 Jatkotutkimusaiheet

Osallisuus ja vertaissuhteet ovat paljon esillä olevia teemoja sosiaalialalla. Niiden sisältä löytyy laaja näkökulmien kirjo suhteessa asiakasryhmiin, joita tällä hetkellä on määritelty lukuisasti yhteiskunnassa. Opinnäytetyön sisällöstä poimittuina esimerkiksi eri ikäryhmät, alakulttuurit, kansalaisuus ja erilaiset vertaisryhmät. Osallisuuden tutkiminen saattaa edistää osallisuutta. Sen vahvistuminen voi lisääntyä jatkotutkimuksilla samassa tai vastaavanlaisissa marginaalisissa konteksteissa.

Marginaalissa olevien ihmisten joukossa on omassa marginaalissaan olevia ihmisiä, joiden ääni ei tullut esille aktiivisesti tuotettuna tässä opinnäytetyössä. Jatkotutkimusaiheena voisi olla tavoittaa marginaalissa elävät muuten hankalasti tavoitettavat ihmiset eli *hard-to-survey*, H2S-ryhmät. Opinnäytetyö rajautui suomenkielentaitoisiin, vaikka leipäjonossa oli satunnaisesti enimmillään havaintoni mukaan 15 % maahanmuuttajataustaisia. Maahanmuuttajat eivät olleet erityisryhmänä tai tutkimuksen pääkohteena esillä käyttämissäni teorialähteissä. Syynä oli kielimuuri. Uusia maahanmuuttajia haastatellakseen täytyy todennäköisesti käyttää tulkkia. Ajoittain heidän laaja osallistumisensa leipäjonoon on huomioitava. Mitä on suomalainen osallisuus sen kohdatessa kulttuurilliset erot ja niiden satunnaiset törmäämiset?

Tähän opinnäytetyöhön haettiin vastauksia vain leipäjonon asiakkailta. ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonon oheistoimintojen toimijoina ovat suuressa määrin kuntouttavassa työtoiminnassa olevat ja vapaaehtoiset työntekijät. He jäivät tutkimuksen ulkopuolelle omina erillisryhminään huomioimatta. Heidän toimintansa mahdollistaa ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonon toiminnan käytännössä. Siihen sisältyy tilan organisointi ja ruoan hakeminen kaupoista sekä ruoan jakaminen.

Leipäjonosta saadun osallisuuden tunteen jatkuminen ja sen kantokyky leipäjonon ulkopuolella kiinnosti minua aluksi, mutta se olisi laajentanut opinnäytetyötä liikaa, joten jätin teeman seuraavalle. Siihen sopii hyvin kvalitatiivinen

tutkimusote, osallistuvana havainnoijana. Tutkija voi seurata määrätyn ajan tutkittavaa tai tutkittavia valitusta näkökulmasta. Leipäjonossa kävi asiakkaita n. 60–120 ihmistä päivittäin. Kvantitatiivista tutkimusta ja esimerkiksi kyselylomakkeita oli käytetty ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonossa aiemmin. Määrällinen tutkimus voi tavoittaa kaikki halukkaat leipäjonossa käyvät osallistumaan siihen. Se voi tuoda ajankohtaisen ilmiön sisältä uudenlaista, valikoituun teemaan sidottua tietoa.

LÄHTEET

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. 4. painos. Tampere: Vastapaino.

Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo, Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Anonyymit Alkoholistit. 2006. Tietoa AA:sta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://aasuomi.fi/tietoa#Top> [viitattu 4.10.2019].

Cooper, N., Purcell, S. & Jackson, R. 2014. Below the Breadline. The relentless rise of food poverty in Britain. London: Church Action on Poverty. Oxfam. The Trussell Trust. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/317730/rr-below-breadline-food-poverty-uk-090614-en.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 1.10.2019].

Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. 14.-15. painos. Helsinki: WSOYpro OY.

European Youth Portal. 2013. Social inclusion and exclusion in Finland. 2013. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://europa.eu/youth/fi/article/37/5865_en [viitattu 23.8.2019].

Grönfors, M. 2011. Kenttätömenetelmät. Teoksessa Grönfors, M & Vilka, H. (toim.) Laadullisen tutkimuksen kenttätömenetelmät. Hämeenlinna: SoFia-Sosiologi-Filosofiapu Vilka. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://vilka.fi/books/Laadullisen_tutkimuksen.pdf [viitattu 14.3.2019].

Haahtela, R. 2015. Asiakkuuksien rakentuminen asunnottomille suunnatussa naistyössä. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Akateeminen väitöskirja. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/96654/978-951-44-9713-1.pdf?sequence=1> [viitattu 2.3.2019].

Haapanen, S. A. 2017. The Finnish Breadline: Stigmatisation and the Social Power Struggle of Space. University of Helsinki. Division of Urban Geography and Regional Studies Urban Geography. Master's Thesis. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/229089/Haapanen_2017.pdf?sequence=2&isAllowed=y [viitattu 10.10.2019].

Harttola, T. 2019. Kenttäpäiväkirja. Mikkeli.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Helsinki: Tammi.

Hurstiapu. 2019. WWW-dokumentti. Helsinki: Hurstinapu. Saatavissa: <https://hurstinapu.fi/> [viitattu 2.3.2019].

Hämeenaho, P. & Koskinen-Koivisto, E. 2015. Moniulotteinen etnografia. Helsinki: Ethnos ry. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/57565/978-952-68509-3-1.pdf?sequence=1> [viitattu 13.3.2019].

Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2016. Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. 10. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro OY.

Incoronato, K. 2018. Sauli Niinistö: Suomessa on satoja tuhansia, joiden tulot jäävät alle sen, mikä kohtuulliseksi katsotaan-hätkähdyttävä määrä. 2018. *Uusi Suomi*. 4.2.2018. Verkkolehti. Saatavissa: <https://www.uusisuomi.fi/uutiset/sauli-niinisto-suomessa-on-satoja-tuhansia-joiden-tulot-jaavat-alle-sen-mika-kohtuulliseksi-katsotaan-hatkahdyttava-maara/89e8144c-6857-351d-8750-717a04865290> [viitattu 6.9.2019].

Isola, A-M. 2017. Osallisuuden viitekehys ja palaset. Demokratiapäivät 17.10.2017. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra) 1.10.2014–30.9.2020. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/osallisuuden_viitekehys.pdf [viitattu 24.9.2019].

Jokinen, H. 2017. Musiikki aktivoi aivoja. *Gramex press* 3, 18–19.

Kieksi, S. 2019. Some Deep Story. Nälkä ajaa leipäjonoon. Yle.fi/Areena. TV-ohjelma. 18.10.2019. Saatavissa: <https://areena.yle.fi/1-50146947> [viitattu 21.10.2019].

KSK Kuntoutuspalvelut Oy. 2019. Sinua ja arkeasi varten. WWW-dokumentti. Saatavissa: www.kskkuntoutuspalvelut.fi/ [viitattu 2.3.2019].

Laihiala, T. 2018. Kokemuksia ja käsityksiä leipäjonosta: huono-osaisuus, häpeä ja ansaitsevuus. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta/Yhteiskuntatieteiden laitos. Väitöskirja. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-2699-9/urn_isbn_978-952-61-2699-9.pdf [viitattu 25.8.2019].

Laihiala, T. & Ohisalo, M. 2017. Leipäjonot sukupuolisen ja sosiaalisen eriarvoisuuden mittarina. *Sosiologia*. Vsk 2, 128–148. Leipäjonot sukupuolisen ja sosiaalisen eriarvoisuuden mittarina. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.utu.fi/sites/default/files/public%3A/media/file/leipajonot.pdf> [viitattu 9.9.2019].

Laihiala, T. & Ohisalo, M. 2017. Sosiaalipummit leipäjonossa? Kansalaisten käsityksiä huono-osaisten ansaitsevaisuudesta. Teoksessa Saari, J. (toim.) Sosiaaliturvariippuvuus. Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? Tampere: Tampere University Press, 244–238. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100775/Saari_Sosiaaliturvariippuvuus.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 23.8.2019].

Leemann, L., Isola, A-M., Kukkonen, M., Puromäki, H., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2018. Työelämän ulkopuolella olevien osallisuus ja hyvinvointi. Kyselytutkimuksen tuloksia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperi 2018:17. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-dokumentti. Saatavissa:

www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136551/URN_ISBN_978-952-343-119-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 25.8.2019].

Metsämuuronen, J. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Met-help Ky.

Mikkonen, I. & Saarinen, A. 2018. Vertaistuki sosiaalialalla. E-kirja. Helsinki: Tietosanoma Oy. Saatavissa: <https://lumme.finna.fi/> [viitattu 2.3.2019].

Miljoona, P. 2007. Leipäjonossa on tunnelmaa. YouTube-video. Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=HOqWCoy27QY> [viitattu 2.3.2019].

Muurinen, H. & Lovio, I. 2016. Käytäntötutkimuksen vuorovaikutussuhteet. Teoksessa Satka, M., Julkunen, I., Kääriäinen, A., Poikela, R., Yliruka, L. ja Muurinen, H. (toim.). Käytäntötutkimuksen taito. Helsinki: Heikki Waris -instituutti ja Mathilda Wrede institutet. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/166389/Käytäntötutkimuksen_taito_julkaisu.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 26.9.2019].

Mäkelä, K. 1990. Samanlaisuuksien ja erilaisuuksien etsintä tutkimustapoina. Teoksessa Mäkelä, K. (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus 44–45.

Mäkisalo-Ropponen, M. 2016. Kohti yhdessä tekemisen kulttuuria. Tampere: Draamatyö.

Niiranen-Linkama, P. & Kuru, T. (2014). Kokemuksellinen hyvinvointi: Mitä 65–74-vuotiaat kertovat hyvinvoinnistaan. Teoksessa Niiranen-Linkama T. (toim.) Mikkelin ammattikorkeakoulun Tutkimuksia ja raportteja 2014: 96. Mikkelin ammattikorkeakoulu. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86973/URN:NISBN9789515884787.pdf> [viitattu 26.9.2019].

Ohisalo, M. 2018. Murusia hyvinvointivaltion pohjalla: tutkimustietoa leipäjonosta, hyvinvoinnista ja huono-osaisuudesta. Ruokajonosta osallisuuteen -projektin valtakunnallinen aloitusseminaari 22.3.2018. Helsinki: Sininauhaliitto. YouTube-dokumentti. Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=I5pVrBzG7-U&list=PLj2IA8vbxwkbZH-WoY3ePnf0EggRUnZymD&index=2> [viitattu 4.9.2019].

Ohisalo, M. 2017. Murusia hyvinvointivaltion pohjalla- leipäjonot, koettu hyvinvointi ja huono-osaisuus. University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 148. Väitöskirja. Kuopio: University of Eastern Finland Kuopio. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-2517-6/urn_isbn_978-952-61-2517-6.pdf [viitattu 6.9.2019].

Ohisalo, M. 2014. Keitä ruoka-avussa käyvät ihmiset ovat? Teoksessa Ohisalo, M. & Saari, J. Kuka seisoo leipäjonossa? Kunnallisalan kehittämissäätöön Tutkimusjulkaisusarjan julkaisu 2014:83, 30-32. Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2014/12/Kuka-seisoo-leipäjonossa.pdf> [viitattu 2.3.2019].

Ohisalo, M. & Laihiala, T. 2014a. Johtopäätökset. Teoksessa Ohisalo, M. & Saari, J. Kuka seisoo leipäjonossa? Kunnallisan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu 2014:83, 109–111. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2014/12/Kuka-seisoo-leipäjonossa.pdf> [viitattu 2.3.2019].

Ohisalo, M. & Laihiala, T. 2014b. Ruoka-apu on useimmille pärjäämisen kannalta välttämätöntä. Teoksessa Ohisalo, M. & Saari, J. Kuka seisoo leipäjonossa? Kunnallisan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu 2014:83, 107–108. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2014/12/Kuka-seisoo-leipäjonossa.pdf> [viitattu 2.3.2019].

Ohisalo, M. & Laihiala, T. 2014c. Ruoka-avussa käyvien omakohtainen kokemus pärjäämisestään. Teoksessa Ohisalo, M. & Saari, J. Kuka seisoo leipäjonossa? Kunnallisan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu 2014:83, 99–100. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2014/12/Kuka-seisoo-leipäjonossa.pdf> [viitattu 2.3.2019].

Ohisalo, M., Saari, J. & Saukko, E. 2014a. Häpeä ja stigma. Teoksessa Ohisalo, M. & Saari, J. Kuka seisoo leipäjonossa? Kunnallisan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu 2014:83, 81–86. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2014/12/Kuka-seisoo-leipäjonossa.pdf> [viitattu 2.3.2019].

Ohisalo, M., Saari, J. & Saukko, E. 2014b. Leipäjonoissa käyminen on arkipäiväistänyt. Teoksessa Ohisalo, M. & Saari, J. Kuka seisoo leipäjonossa? Kunnallisan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu 2014:83, 94–95. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2014/12/Kuka-seisoo-leipäjonossa.pdf> [viitattu 2.3.2019].

Perälä, J. 2011. Miksi lehmät pitää tappaa? Terveiden ja hyvinvoinnin laitos tutkimuksia 2011: 56. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80086/6b8bad57-d618-45d4-b663-7cd64bd4ca80.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 13.3.2019].

Raivio, H. & Karjalainen, J. 2013. Osallisuus ei ole keino tai välinen, palvelut ovat! Teoksessa Era, T. (toim.) Osallisuus-oikeutta vai pakkoa? 12–15. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 2013, 12–15. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAISUJA1562013_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 3.9.2019].

Ronkainen, A. 2018. Ajatus leipäjonoon menemisestä hävetti aluksi. Yle.fi-uutiset. WWW-dokumentti. Päivitetty 1.2.2018. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10050602> [viitattu 3.9.2019].

Rouhiainen-Valo, T., Rantanen, T., Hovi-Pulsa, R. & Tietäväinen, S. 2010. Kompetenssit sosionomien (AMK ja ylempi AMK) ydinosaamisen avajina.

Teoksessa Viinamäki, L. (toim.) Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025. Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (Amk & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2010:3, 16–17. Kemi-Tornio: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. 5.3. Etnografia. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovaranto. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_3.html [viitattu 2.3.2019].

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. 7.3.2. Sisällönanalyysi. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovaranto. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html [viitattu 14.3.2019].

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006c. 6.3.2. Teemahaastattelu. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovaranto. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html [viitattu 13.3.2019].

Saari, J. 2018. Leipäjonot osallistavana yhteisönä. Ruokajonosta osallisuuteen -projektin valtakunnallinen aloitusseminaari 22.3.2018. Ruokajono osallisuuteen - seminaari. Helsinki: Sininauhaliitto. YouTube-dokumentti. Saatavissa: https://www.youtube.com/watch?v=nQQYVwFx_rA&list=PLj2lA8vbxwkbZH-WoY3ePnf0EggRUnZymD&index=1 [viitattu 4.9.2019].

Saari, J. 2015. Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Salonen, A. 2012. Sosiaalinen saneeraus - tie ekososiaaliseen sivistykseen. Teoksessa Helne, T & Silvasti, T. (toim.) Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla. Helsinki: Kansaneläkelaitoksen tutkimusosasto, 134–147. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37654/YhteyksienKirja.pdf> [viitattu 29.10.2019].

Siironen, S. 2018. Ruoka-avun tarve kasvaa ja leipäjonot pitenevät. WWW-dokumentti. Päivitetty 26.12.2018. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10571478> [viitattu 20.3.2019].

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf [viitattu 24.9.2019].

Strauss, A. & Corbin, J. 1998. Basics of Qualitative Research. 2. painos. Thousand Oaks: Sage Publications.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Suomisanakirja.fi. 2019. Sivistyssanakirja: ailahtella. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.suomisanakirja.fi/ailahdella> viitattu [20.9.2019].

Tuomaala, E. 2015. Huomaavaisuus hoitaa ihmissuhteita. Helsinki: MIELI Suomen Mielenterveys ry. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/vuorovaikutustaidot/huomaavaisuus-hoitaa-ihmissuhteita> [viitattu 23.4.2019].

Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. 9. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

ViaDia Mikkeli ry. 2018. Ajankohtaista. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.viadia.fi/mikkeli/ajankohtaista/> [viitattu 2.3.2019].

ViaDia Mikkeli ry. 2018. EU-ruoka-aputyön ohjeistus. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.viadia.fi/wp-content/uploads/2018/03/EU-ruoka-aputyön_ohjeistus_2018.pdf [viitattu 2.3.2019].

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Williams, A. 2002. Ryhmän salaisuudet. Sosiometria muutoksen voimavarana. Suom. K. Kaila. Tampere: Resurssi. 11.

KUVALUETTELO

Kuva 1. Kuvakaappaus. Leipäjonoon päätymiseen vaikuttavia tekijöitä. Ohi-salo, M. & Laihiala, T. 2014. Teoksessa Kuka seisoo leipäjonossa? Kunnallis-alan kehittämissäätöön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu 2014:83, 110. Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2014/12/Kuka-seisoo-leipäjonossa.pdf> [viitattu 26.9.2019].

Kuva 2. Prosessin eteneminen havainnoista raakahavainnoiksi. Harttola, T. 26.8.2019.

Kuva 3. ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonon kahvilatila. Harttola, T. 15.8.2019.

Kuva 4. ViaDia Mikkeli ry:n leipäjonon säännöt ilmoitustaululla. Harttola, T. 15.8.2019.

Kuva 5. Opinnäytetyön kiteytetty tulos. Harttola, T. 26.9.2019.

Kuva 6. Opinnäytetyön aikataulu ajalle 1.9.2019-30.11.2019. Harttola, T. 26.9.2019.

HAASTATTELUKAAVAKE

ViaDia Mikkeli ry:n Moision päiväkeskuksen ruoka-avun leipäjonon asiakkaille

Taustaa

1. Sukupuoli ja ikä, sosiaalinen status (töissä, työtön, eläkeläinen, opiskelija yms.)
2. Miten usein käyt leipäjonossa (päivittäin, viikoittain tms.)?
3. Miten kauan olet käynyt leipäjonossa?
4. Miksi käyt leipäjonossa?

Leipäjono

5. Millaisen vastaanoton sait, kun menit mukaan ensimmäisiä kertoja?
6. Millainen merkitys ruoka-avulla on sinun arkeesi mm. taloudellisesti, elintarvikkeiden terveellisyys
7. Vastaako saatu ruoka tottumuksiasi ja tarpeitasi.
8. Onko jako mielestäsi kaikille oikeudenmukainen ja tasavertainen?

Osallisuus

9. Kuinka koet nykytilanteen viihtyvyytesi puolesta?
10. Koetko olevasi osa jotain ryhmää leipäjonossa? Mitä?
11. Millainen ilmapiiri asiakkaiden kesken vallitsee?
12. Käytätkö kahvilan, tai muita ViaDia Mikkeli ry:n palveluita? (mm. kirppis, parturi, hieronta, kuntouttava työtoiminta)
13. Mitkä seikat lisäävät tai vähentävät sinun viihtymistäsi (osallisuuden tunnetta) täällä?

Vertaisuus

14. Kohtaatko täällä itsellesi entuudestaan tuttuja ihmisiä?
15. Onko täällä muita asiakkaita, jotka ovat samankaltaisessa elämäntilanteessa kuin sinä?
16. Onko toiminta täällä mielestäsi oikeudenmukaista ja tasavertaista asiakkaiden kesken?

17. Oletko vuorovaikutuksessa esim. ”kahvipöytä-/tupakkapaikkakeskusteluiden” muodossa muiden asiakkaiden kanssa? Kerro millaisessa.

18. Onko sinulla täällä oma ryhmä (kaveriporukka tai kaveri), lähipiiri, jota kohtaat vain leipäjonossa?

PELKISTETTYJEN ILMAUSTEN LISTAAMINEN

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetty ilmaus
ViaDia Mikkeli ry:n leipäjono	
raha ei riitä kuluihin, kun elää tukien piirissä	vähävaraisuus, ei tal. omavaraisuutta, aiempia samanlaisia kokemuksia
ei ole rahaa sairastaa	köyhyys, häpeä (ei pärjää nykyään)
säästää satasia	taloudellinen apu
hyvälaatuisia ruokia satunnaisesti tarjolla	hyvinvointi/terveellisyys
raha ei riitä niihin kaupassa (16e grilliseti)	syödyn ruoan laatu paranee
elän herroiksi ja syön terveellisesti	hyvinvointi/terveellisyys
ruokaan omaa rahaa 200e/kk	vähävaraisuus/riippuvainen leipäjonosta
puolet lisää leipäjonosta	riippuvainen avusta
hyvä tarjonta, lihaa, makeita, perustarvikkeita, kakkuarvonta	ruoan laatu ja monipuolisuus paranee arjessa
tarjonta muuttunut alkuperäisestä (oli vain leipää)	toiminta kehittynyt tarpeiden muuttuessa
suuri taloudellinen merkitys ruoalla	taloudellinen apu/riippuvainen leipäjonosta
helpottaa taloudellista tilannettani (osa-aikatyö), lisänä mitä saa	taloudellinen apu normalisoi arjen
mun pitää syödä. raha ei riitä esim. lihaan	köyhyys
en ole kokenut epäoikeudenmukaisuutta	oikeudenmukainen jako, pelisäännöt
on röyhkeää ottaa salaa useampi kuin sanottu määrä	kaikki eivät noudata sääntöjä/hyvät käytöstavat
negatiivinen tunne tulee, jos arvostelee muita, mutta itse rikkoo sääntöjä	toivo tasa-arvoisuudesta/hyvät käytöstavat
vaikea tietää, kuka on työntekijä tai vapaaehtoinen, kuntouttavassa työtoiminnassa oleva (vapaaehtoiset saavat 2x/vko 30 ensimmäistä numeroa)	avoimuuden puute (epätietoisuus henkilökunnasta)
toiminta on mielestäni oikeudenmukaista, paljon kuulee keskustelua numeroarvonnasta, se on sattumaa, minkä numeron saa. Jako ei periaatteessa ole oikeudenmukainen, 30 ensimmäistä menee vapaaehtoisille; oma numero suurenee aina 30 kertaa	oikeudenmukainen kohtelu (leipäjonossa), sovitut asiat eivät onnistu
työttömiä ja eläkeläisiä riistetään, tuntuu, että niiltä otetaan kaikki pois, kun taas siellä on myös omaa vähemmistöä (romanit) ja mamuja, jotka ajavat hienoilla autoilla pihaan	eriarvoisuus yhteiskunnassa, rasismi,

ei ehkä haluta ymmärtää meidän kulttuurimme sääntöjä	rasismi/kulttuurierot
mamuilla on erilaiset tuet, kun meillä ja silti käyvät tuolla, ketkä on vapaaehtoisia? ehdotan, että niitä voisi vaihtaa, jotta jokainen saisi pienen numeron joskus. Turhauttavaa jonottaa ja saa vain jonkun viilin	rasismi, avoimuuden puute
tullaan hienoilla autoilla ja hamstrataan	lieveilmiöt
pimeät markkinat, varastaminen	rikollisuuden havainnointi, lieveilmiöt
Osallisuus	
aikamoinen kynnyks mennä sinne, yrittäjätausta	häpeä, ei pärjää nykyään
eihän se kerjäämistä ole, se on kaikille tunsin epävarmuutta, näin kuppikuntia	leipäjono on kaikille avoin ulkopuolisuuden tunne alussa
tuttu vei, olin ihan pihalla, mikä juttu tää on	tuttu ajoi sisään alussa, ulkopuolisuuden tunne
tulin kaverin kanssa, hävetti, ihmiset ajattelevat, että on köyhä ja syö roskikista	tuttu toi, häpesin, ulkopuolisuuden tunne
hävetti, menin kaverin kanssa, viikossa opin jo, ettei tää ole paha paikka, oli helppo mennä	kaveri toi, minua hävetti aluksi, ulkopuolisuuden tunne
se oma porukka ajoi hienoilla autoilla	kateus
tuntui samalta, kun ensimmäistä kertaa päihdekuntoutukseen oli menossa	aiemmin samankaltainen kokemus
tuttuja työmaailmasta, harrastuksista, kadulta	laaja tuttavapiiri
ei ole läheisesti tuttuja	monet ihmisistä ei tuttuja
voin olla missä tahansa pöydässä	suvaitsevainen porukka
samaan pöytään kerääntyy samantyyppiset ihmiset ja juttu kulkee	samankaltaisia ihmisiä
aika menee jutellessa nopeasti, mulla ei ole varsinaista pöytäkuntaa	sosiaalinen vuorovaikutus aktiivista, täällä tutustunut ihmisiin
juttelen kaikkien kanssa	sosiaalinen vuorovaikutus laajaa, suvaitsevaisuus
osaan olla yksinkin	sopeutuminen porukkaan, tilanteeseen
se näkyy sillein, että tyypit ja hlökunta moikkaa kaupungilla	porukka (myös hlökunta) tulleet tutuiksi
olen ollut usein samojen ihmisten kanssa samassa pöydässä, joita tapaan vain täällä	leipäjonossa tutustunut ihmisiin
oma porukka on aina aikaisessa kassassa, saman alan ammattilaisia, eläkeukkoja	tuttu oma ryhmä kokoontuu täällä
kaikki tulleet täällä tutuksi	tutustunut täällä ihmisiin
kaveriporukka tapaa vain täällä	leipäjonotuttuja vain täällä

selväpiirteistä toimintaa	selkeys toiminnassa ok
ei ole negatiivista sanottavaa toiminnasta	positiivinen toiminta kokonaisuudessaan
kun kuulen sivusta purnausta, esim. jakonumeroista	huomioita valittamisesta
etuilu jonossa, ei oteta muita huomioon vaan etuillaan	rikotaan sääntöjä, huonot käytöstavat, kärsivällisyys jonotuksessa
ahneus harmittaa	huonot käytöstavat
silkkää käytöstapojen puutetta	vuorovaikutustaidot
suuri vuoronumero (vapaaehtoiset saa ensimmäiset numerot).	epäoikeudenmukaisuus järjestelmässä
röyhkeys ottaa enemmän, kun on sanottu	sääntöjä rikotaan
rikotaan sääntöjä	sovitut pelisäännöt
toisten arvostelu	huonot käytöstavat
en tiedä, kuka on työtoiminnassa tai vapaaehtoinen tai hlökuntaa	tiedottaminen(avoimuus)
tietyt hartauden pitäjät voivat karkottaa asiakkaita jutuillaan.	suvaitsevaisuus
hartaus venyy	sovitut asiat eivät onnistu
pöliseminen hartauden aikana	huonot käytöstavat, arvostuksen puute
leimaantuminen leipäjonossa	köyhyys näkyy
etuilu jonossa	huonot käytöstavat
ruokakassi tärkein	taloudellinen merkitys
kakkuarvonnat mieluisia	muu toiminta piristää
ruokakassin sisältö	köyhyys, riippuvaisuus
sen taloudellinen arvo	sosiaalinen apu
selväpiirteistä toimintaa	toimivat pelisäännöt
aamupala houkuttaa, jos ei ole kotona ruokaa	terveys/ hyvinvointi, sosiaalinen hetki
pöytäkunnat tärkeitä	sosiaalinen tapahtuma
henkisyys on hyvä asia	lähimmäisen rakkaus, muut palvelut
käytän palveluja	edistävät arkea
aamukahvi lisää viihtyvyyttä	yhteisöllisyys, muu toiminta piristää
päivän lehdet ovat luettavissa	ajan tasalla oleminen
voi käydä, kun haluaa tupakkapaikalla	itsensä määräämisoikeus, vapaus liikkua
saa liikkua vapaasti ja kierrellä	itsensä määräämisoikeus, vapaus
viihtyvyys on omasta mielentilasta kiinni	mielenterveys, sosiaalinen tilanne
jaksan jonottaa ja odottaa	kärsivällisyys jonotuksessa
samassa pöydässä istuu samanhenkisiä ihmisiä	ryhmytyminen
sosiaalinen tapahtuma, tapaa tuttuja omaa (päihde-) vertaisryhmää on mukana	ryhmytyminen, yhteisöllisyys kokemusasiantuntijuus, aikaisemmat samankaltaiset kokemukset

Vertaisuus	
kaikki ovat leipäjonotuttuja	leipäjonossa tutustunut ihmisiin
täällä olemme tutustuneet	leipäjonotuttuja, täällä tutustunut ihmisiin
eläkeläistuttuja paljon paikalla	eläkeläiset oma ryhmä, yhteinen historia, tuttu ryhmä kokoontuu täällä
on tuttuja eri elämäntilanteista	laaja tuttavapiiri, yhteinen historia
työttömäksi joutuneita	osana huono-osaisuus (jäänyt työttömäksi)
vähävaraisuus yhdistää	köyhyys, huono-osaisuus
tuttuja aiemmasta työelämästä	työelämän arvostus
samanhenkiset kokoontuu yhteen samoihin pöytiin	samankaltaisuus yhdistää
kuin AA-kerhossa	aiempia samanlaisia kokemuksia (avuiasta), kokemusasiantuntijuus
pöydissä syntyneet suhteet	leipäjonossa tutustuttu, sopeutuminen porukkaan
samassa jamassa	yhteinen ongelma
tulin tutun kanssa	tuttuni ajoi sisään
vanhojen miesten kansainvälinen pöytä	vahva pöytäkuntaside
köyhyys yhdistää	köyhyys, huono-osaisuus
juttelen myös vieraiden kanssa niitä näitä mm. entisiä työasioita	sosiaalinen tapahtuma, työelämän arvoistus

AINEISTON KLUSTEROINTI

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
vähävaraisuus köyhyys köyhyys, huono osaisuus osana huono-osaisuus (jäänyt työttömäksi) yhteinen ongelma häpeä, ei pärjää nykyään	köyhyyden/huono-osaisuuden tunnistaminen
taloudellinen apu riippuvainen leipäjonosta taloudellinen apu normalisoi arjen sosiaalinen apu riippuvainen avusta (lj)	taloudellinen apu selviytymiseen
hyvinvointi/terveellisyys syödyn ruoan laatu paranee terveellisyys ruoan laatu ja monipuolisuus paranee toiminta kehittynyt tarpeiden muuttuessa terveys/ hyvinvointi, sosiaalinen hetki	saadun ruoan merkitys terveyteen ja hyvinvointiin
oikeudenmukainen jako toivo tasa-arvoisuudesta/hyvät käytöstavat oikeudenmukainen kohtelu (leipäjonossa) positiivinen toiminta kokonaisuudessaan sovitut pelisäännöt pelisäännöt kärsivällisyys jonotuksessa	luottamuksen ja tasa-arvon toteutuminen
eriarvoisuus yhteiskunnassa, rasismi rasismi/kulttuurierot rasismi, avoimuuden puute lieveilmiöt rikollisuuden havainnointi, lieveilmiöt epäoikeudenmukaisuus järjestelmässä	erilaisten kulttuurien yhteentörmäys
kaikki eivät noudata sääntöjä/ hyvät käytöstavat toivo tasa-arvoisuudesta/hyvät käytöstavat avoimuuden puute epätietoisuus henkilökunnasta rikotaan sääntöjä, huonot käytöstavat epäoikeudenmukaisuus järjestelmässä sääntöjä rikotaan sovitut asiat eivät onnistu avoimuus tiedottamisessa arvostuksen puute	yhteisen arvopohjan puuttuminen

<p>huonot käytöstavat huomioita valittamisesta kateus kaikki eivät noudata sääntöjä suvaitsevaisuus</p>	<p>muista ihmisistä piittaamaton toiminta</p>
<p>tuttuni ajoi sisään alussa, ulkopuolisuuden tunne leipäjonotuttuja vain täällä samankaltaisia ihmisiä kaveri toi, minua hävetti aluksi, ulkopuolisuuden tunne tuttu toi, häpesin, ulkopuolisuuden tunne porukka (myös hlökunta) tulleet tutuiksi monet ihmisistä ei tuttuja</p>	<p>ensimmäinen kerta leipäjonoon tutun ihmisen kanssa/tutustuminen</p>
<p>sosiaalinen tapahtuma sosiaalinen tapahtuma vahva pöytäkuntaside laaja tuttavapiiri, yhteinen historia eläkeläiset oma ryhmä, yhteinen historia leipäjonotuttuja kokemusasiantuntijuus, aikaisemmat samankaltaiset kokemukset ryhmytyminen yhteisöllisyys sosiaalinen tapahtuma tuttu oma ryhmä kokoontuu täällä porukka (myös hlökunta) tulleet tutuiksi sosiaalinen vuorovaikutus laajaa sosiaalinen vuorovaikutus aktiivista samankaltaisia ihmisiä laaja tuttavapiiri, yhteinen historia leipäjono on kaikille avoin samankaltaisuus</p>	<p>vahvat ryhmäsiteet</p>
<p>leipäjonossa tutustuttu eläkeläiset oma ryhmä, yhteinen historia leipäjonotuttuja täällä tutustunut ihmisiin yhteisöllisyys sosiaalinen tapahtuma muu toiminta piristää tutustunut täällä ihmisiin tuttu ryhmä kokoontuu täällä leipäjonossa tutustunut ihmisiin porukka (myös hlökunta) tulleet tutuiksi sopeutuminen porukkaan, tilanteeseen samankaltaisia ihmisiä suvaitsevainen porukka vuorovaikutustaidot</p>	<p>yhteen kokoava sosiaalinen tapahtuma</p>

<p>samankaltaisuus yhdistää aiempia samanlaisia kokemuksia (avuista) työelämän arvostus laaja tuttavapiiri kokemusasiantuntijuus tuttu ryhmä kokoontuu täällä samankaltaisia ihmisiä aiemmin samankaltainen kokemus</p>	<p>samankaltainen elämänhistoria yhdistää</p>
<p>itsemääräämisoikeus, vapaus muu toiminta piristää positiivinen toiminta kokonaisuudessaan selkeys toiminnassa ok porukka (myös hlökunta) tulleet tutuiksi sopeutuminen porukkaan sosiaalinen vuorovaikutus laajaa, suvaitsevai- suus suvaitsevainen porukka ryhmäytyminen</p>	<p>sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja hyväksyntä</p>
<p>toivo tasa-arvoisuudesta/hyvät käytöstavat avoimuuden puute (epätietoisuus henkilökun- nasta) ulkopuolisuuden tunne alussa epäoikeudenmukaisuus järjestelmässä tiedottaminen(avoimuus) sovitut asiat eivät onnistu</p>	<p>luottamuksen puute oikeuden- mukaisuuden toteutumisesta</p>
<p>porukka (myös hlökunta) tulleet tutuiksi positiivinen toiminta kokonaisuudessaan leipäjonossa tutustunut ihmisiin samankaltaisia ihmisiä leipäjonotuttuja vain täällä yhteisöllisyys</p>	<p>uusi tuttavapiiri/verkostoitumi- nen</p>
<p>porukka (myös hlökunta) tulleet tutuiksi positiivinen toiminta kokonaisuudessaan leipäjonossa tutustunut ihmisiin samankaltaisia ihmisiä leipäjonotuttuja vain täällä yhteisöllisyys ajan tasalla oleminen lähimmäisen rakkaus, muut palvelut mielenterveys, sosiaalinen tilanne</p>	<p>turvallinen ilmapiiri</p>
<p>tuttu toi, häpesin, ulkopuolisuuden tunne häpeä, ei pärjää nykyään kaveri toi, minua hävetti aluksi, ulkopuolisuu- den tunne tuttuni ajoi sisään alussa, ulkopuolisuuden tunne</p>	<p>häpeä ja pelko</p>

AINEISTON ABSTRAHOINTI

Alaluokka	Yläluokka	Päälukokka
Köyhyyden/huono-osaisuuden tunnistaminen. Häpeä ja pelko.	Alentunut itseluottamus	Yksilön arjesta selviytymisen haasteet
Yhteisen arvopohjan puuttuminen. Luottamuksen puute oikeudenmukaisuuden toteutumisesta.	Turvattomuuden kokeminen	
Erialaisten kulttuurien yhteentörmäys. Muista ihmisistä piittaamaton toiminta.	Yksilökeskeinen toiminta	
Sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja hyväksyntä. Vahvat ryhmäsiteet. Yhteen kokoava sosiaalinen tapahtuma.	Ryhmän voimaannuttava vaikutus	Ryhmän voimaannuttava vuorovaikutus
Turvallinen ilmapiiri. Verkostoituminen /uudet tuttavat. Luottamuksen ja tasa-arvon toteutuminen.	Vakiintunut sosiaalinen tapahtuma	
Taloudellinen apu selviytymiseen. Saadun ruoan merkitys terveyteen ja hyvinvointiin.	Hyvinvoinnin lisääminen arjessa	
Ensimmäinen kerta leipäjonoon tutun ihmisen kanssa. Samankaltainen elämänhistoria yhdistää.	Oman verkoston tuki	Fyysinen ja psyykinen tasapaino

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

OPISKELIJA

Opiskelijanumero 1705711	Viralliset etunimet Turo Mikael
Sukunimi Harttola	
Suuntautumisvaihtoehto ja ryhmätunnus Mikkeli sosionomi Kuntouttava aikuissosiaalityö SOM17KM	

TOIMEKSIANTAJA

Toimeksiantaja ja yritys/yhteisö Viadia Mikkelin ry	Yrityksen/yhteisön yhteyshenkilö Vesa Myrhhinen
Lähiosoite Sanilahdenkatu 26	Postinumero ja -toimipaikka 50100 Mikkeli
Sähköposti vesa.myrhhinen@viadia.fi	Puhelin 046 9230663

OPINNÄYTETYÖN HANKKEISTUS

☐ Toimeksiantaja maksaa opinnäytetyöstä opiskelijalle tai ammattikorkeakoululle korvauksen, josta on kirjallisesti sovittu ennen opinnäytetyön aloittamista.
☒ Opinnäytetyöllä on toimeksiantajan puolelta nimetty ohjaaja ennen opinnäytetyön aloittamista.
☒ Toimeksiantajan tarkoituksena on alusta lähtien hyödyntää opinnäytetyön tuloksia toiminnassaan.

OPINNÄYTETYÖN OHJAUS

Ohjaava(t) opettaja(t) Mauno Saksio
Sähköposti mauno.saksio@xamk.fi
Yrityksen/yhteisön ohjaaja(t) Laura Loisa
Sähköposti laura.loisa@viadia.fi

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**
OPINNÄYTETYÖ

Opinnäytetyön aihe (max. 200 merkkiä) <i>osallisuuden ja vertaissuhteiden kokemuksellisuuden ja merkityksellisyyden tutkiminen leipäjonossa</i>	
Kehittämis- tai tutkimustavoite ja toimeksianto (max. 300 merkkiä) <i>Selvitää vahvistaako leipäjonossa tapahtuvat kohtaamiset ihmisten osallisuuden ja vertaisuuden tunnetta.</i>	
Keskeiset menetelmät (max. 300 merkkiä) <i>Tiedonkeruussa temahaastattelu ja havainnointi.</i>	
Opinnäytetyön aloitus <i>29.3.2019</i>	Opinnäytetyön luovutus toimeksiantajalle
Opinnäytetyö täyttää Tilastokeskuksen T & K määritelmän *) ☐ Kyllä ☐ Ei	

*) T & K määritelmän saa opintotoimistosta tai Internetistä,
<http://www.tilastokeskus.fi/til/tkke/kas.html>

OPINNÄYTETYÖN SOPIMUSEHDOT

<p>Opinnäytetyön ohjaus ja vastuu Vastuu opinnäytetyön tekemisestä ja tuloksista on opiskelijalla. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun vastuu rajoittuu opinnäytetyön tavanomaiseen ohjaukseen. Toimeksiantaja sitoutuu antamaan opiskelijan käyttöön kaikki opinnäytetyön tekemisessä tarvittavat tiedot ja aineistot sekä ohjaamaan opinnäytetyötä toimeksiantajaorganisaation näkökulmasta.</p> <p>Oikeudet tuloksiin ja muuhun opinnäytetyöhön liittyvään aineistoon, laitteisiin ja sovelluksiin. Tekijänoikeus ja omistusoikeus opinnäytetyön tuloksiin kuuluvat opinnäytetyön tekijälle. Toimeksiantaja saa käyttöoikeuden opinnäytetyön tuloksiin ja niiden kaupalliseen hyödyntämiseen ainoastaan sopimalla niistä erikseen opinnäytetyön tekijän kanssa. Opinnäytetyön tekijä on velvollinen raportoimaan opinnäytetyön tulokset toimeksiantajalle.</p>	<p>Tulosten julkaiseminen ja luottamuksellisuus Opinnäytetyö on kokonaisuudessaan julkinen. Mikäli opinnäytetyö sisältää liikesalaisuuksia tai muita julkisuuslaissa salassa pidettäväksi määrättyjä tietoja, on opinnäytetyön raportti laadittava niin, että tietojen luottamuksellisuus säilyy. Tarvittaessa salassa pidettävät tiedot on jätettävä työn tausta-aineistoon. Opinnäytetyö voidaan julkaista myös Internetissä.</p> <p>Opinnäytetyön osapuolet (opiskelija, toimeksiantaja ja opinnäytetyön ohjaaja) sitoutuvat pitämään salassa kaikki opinnäytetyön tekemisessä ja sitä edeltävissä tai sen jälkeisissä neuvotteluissa esiin tulevat luottamukselliset tiedot ja asiakirjat sekä pidättäytymään käyttämästä hyväkseen toisen osapuolen ilmaisemia luottamuksellisia tietoja ilman erillistä lupaa.</p> <p>Opinnäytetyön kustannukset ja niiden korvaaminen Opinnäytetyöstä mahdollisesti aiheutuvien kustannusten (ml. aineistojen hankinta, raaka-aineet, matkat, työkorvaus jne.) korvaamisesta sopivat toimeksiantaja ja opiskelija keskenään. Pääsääntöisesti Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu ei vastaa yksittäisen opinnäytetyön kustannusten korvaamisesta.</p>
---	--

Olemme yhteisesti sopineet opinnäytetyön toteutuksesta ja ohjauksesta yllä sovitulla tavalla.

ALLEKIRJOITUKSET

PAIKKA, PÄIVÄYS JA TOIMEKSIAANTAJAN EDUSTAJAN ALLEKIRJOITUS		
<i>MIKKELI</i>	<i>29, 3 20 19</i>	<i>Jari Ujoma</i>
PAIKKA, PÄIVÄYS JA OPISKELIJAN ALLEKIRJOITUS		
<i>Mikkeli</i>	<i>29, 3 20 19</i>	<i>[Signature]</i>
PAIKKA, PÄIVÄYS JA OHJAAVAN OPETTAJAN ALLEKIRJOITUS		
<i>Mikkeli</i>	<i>30, 4 20 19</i>	<i>[Signature]</i> <i>NAANO SAARIS</i>

Tämä sopimus on kirjoitettu kolmena kappaleena, yksi toimeksiantajaryitykselle, toinen opiskelijalle ja kolmas opintotoimistoon rekisteröintiä varten.